№ 72 ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 3 ԱՊՐԻԼԻ

1913
ՔԱՌԱՍՈՒՆԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 3 ԱՊՐԻԼԻ № 72

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 ռուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.

Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Сергіевская ул. № 5.
Tiflis, Rédaction „Mschak“

Խմբագրատան տէլէֆօն № 2—53.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10—20 կօպ.

Տպարանի տէլէֆօն № 67.

ՀԻՄՆԱԳԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՄՇԱԿ

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ“.
TIFLIS, Rédaction du journal „MSCHAK“.

Յայտարարութիւնների համար պիտի վճարել I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պատիւ)—20 կ., IV երեսի վրա—10 կոպ.:

Կովկասից դուրս գտնվող անձերի և հիմնարկութիւնների յայտարարութիւնները բացառապէս ընդունվում են՝ Մոսկվայում—Центральная Контора Объявленій Торг. Дома Л. и Э. Метцль и К°, և նրա բաժանմունքներում.—Պետերբուրգում՝ Морская, 11, Վարշավայում՝ Маршальковская, 130, Գիւլիսում՝ Большая, 38, Պարիզում՝ 8 Площадь Биржи.

1913 թ.-ի տարեկան բաժանորդները, որոնք առ 1-ն յունվարի 1914 թ. լրիւ վճարած կունենան բաժանորդավճար 10 ռուբլին, ծրիարար կը ստանան հետևեալ 2 գրքերը. 1) «Մշակ» եւ հայ կինը» և 2) «Մշակի» քառասնամեակ»:

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ՀԱՆՐԱՄԱՏԱՉԵԼԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ
ՎՐԱՑ ԱՋՆՈՒԱԿԱՆՆԵՐԻ ԹԱՏՐՈՆ
Այսօր, չորեքշաբթի, ապրիլի 3-ին
ՀԻՆ ԹԱՏԵՐԱՍԷՐՆԵՐԻ ԽՈՒՄԲԸ
կը ներկայացնէ
Նոր ինքնուրոյն պատմական լեգենդա—
Ա. Նոնիկեանի
ՎԱՍԱԿ ՍԻՒՆԻ
կամ ԴԱՒԱՃԱՆԻ ՄԱՀԸ
5 գործողութեամբ:
Մասնակցում են 50 հոգի:
Տեղերի գները 1 ր. 50 կ.-ից մինչև 15 կ.:
Սկիզբն է երեկոյեան ժամը 8½-ին:
Տոմսակները այսօրվանից վաճառվում են Թատրոնի կասսայում:
Յատուկ այս ներկայացման համար պատրաստվում են նոր դեկորացիաներ:
Ուրբաթ, մարտի 15-ի ներկայացման տոմսակները պահպանում են իրանց ոյժը այս ներկայացմանը:
Կարգադրիչ՝ Ա. Մազաքեան
առ. 259. 1—1

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Գ. Գ. ՄԵՀՐԱԲԵԱՆՑ
Ներքին հիւանդութիւններ՝ առանձնապէս կրծքի, ԹՈՔԱԹՏԻ և սրտի: Բժշկութիւն նաև ՏՈՒԲԵՐԿՈՒԼՈՒՆՆԵՐՈՎ, ԲԱԴԻՒ պրէպարատներով և վիրաբուժական միջոցով՝ ՊՆԵՎՄՕՏՈՐԱԿՈՎ:
Ընդունելութիւնը ամեն օր, առաւօտեան ժամը 9-1-ը և երեկոյեան ժամը 5—8-ը:
Շաբաթներին առ. ժամը 9—10-ը ձրիաբար:
Սօլոյակ, Բէհրութեան փող. № 23 (անկիւն Դանօվսկայա): Հեռախօս 7—92.
(ա.օ.) առ. 92. 100—42

Երդ.-հաւատարմատար
ԱՂԷՔ. ՊԱՊՈՎԵԱՆԸ
ՏԵՂԱՓՈԽՎԵՑ Вознесенская 9, տուն
Դալամքարեանի:
առ. 251. 5—2

ԳՈՆԷ ԱՑԺՄ

Մենք դեռ անցեալ տարի հրաւէր էինք կարդում մեր ինտելիգենտ հասարակութեանը առանձին ուշադրութեամբ վերաբերվելու դէպի այն գիտական մեծ համագումարը, որը լինելու է մեր երկրում ներկայ 1913 թ.-ի ամառը:

Մեր խօսքը Թիֆլիսում կայանալիք «բնագէտների և բժիշկների XIII համագումարի» մասին է:

Մենք ասում էինք, թէ պէտք է լուրջ կերպով պատրաստվել այդ համագումարի համար, և ընդգծում էինք, որ դեռ բաւականաչափ ժամանակ կայ թէ նիւթեր ժողովելու և թէ նրանց մշակելու ու ձևակերպելու համար:

Անցաւ տարին, և շատ մօտ է մեզնից համագումարի բացման օրը, բայց նախապատրաստական գործունէութիւն դեռ շատ քիչ է արված մինչև այժմ: Այն զեկուցումները, որոնց մասին մենք տեղեկութիւններ ունենք, պատկանում են մեծ մասամբ ոչ Կովկասի, այլ հիւսիսի գիտնականների և գործողների գրչին:

Բուն Կովկասում շատ քիչ մարդիկ են յայտնել իրանց արդէն պատրաստած կամ ընթերցումների համար նշանակված զեկուցումների մասին:

Իսկ համագումարի սկիզբը յունիսի 16-ին է:

Ուրեմն մինչև համագումարը մնացել է միայն 2 և կէս ամիս ժամանակ:

Շատ չէ:

Համագումարը փոխվել չէ կարող. նա կը կայանայ. իսկ մեր երկրի մարդիկ շատ քիչ աշխատութիւններ տուած կը լինեն համագումարին:

Որքան ցաւալի է:

Մեր երկիրը, մեր ինտելիգենտ դասը դեռ ևս թոյլ են և շատ թոյլ կուլտուրական նախաձեռնութիւնների և աշխատասիրութիւնների մէջ:

Մենք ի լուր աշխարհի աղաղակում ենք, որ մենք հասունացել ենք ամենատեսակ կուլտուրական նորամուծութիւնների համար, մինչդեռ անընդունակ և անկարող ենք հանդիսանում հաւաքել և կազմակերպել մեր ոյժերը, որպէսզի տանք Բնագէտների և Բժիշկների Համագումարին մեր երկրի ուսումնասիրութեան առաջին նմուշները:

Դա պատուաբեր չէ մեզ համար:

Եւ միևնոյն ժամանակ դա ստեղծում է աննպաստ տրամադրութիւն դէպի մեր հաւատացումները այն մասին, թէ մենք արդէն ունենք գիտակից մտածողների և գործողների ստուար խմբեր մեր երկրի զանազան մասերում:

Որքան էլ, սակայն, ուշացած լինենք, այնու ամենայնիւ պէտք է գտնէ այս երկու և կէս ամիսը գործենք բեղմնաւոր կերպով, որպէսզի հնար ունենանք գտնէ մի որոշ չափով լրացնել մեծ պակասը և հանդէս գալ համագումարում մեր երկրի ինդիրների նախնական ուսումնասիրութեան փորձերով:

Գտնէ այժմ գործի դիմենք:

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)
1 ապրիլի

Բուխարէստ.—Պատգամաւորների պալատ: Պահպանողական Ֆլէվան կշտամբում է կառավարութեանը նրա համար, որ պալատին շատ քիչ ժամանակ է տրված բիւջէն քննելու համար:

Դիմելով արտաքին քաղաքականութեանը, Ֆլէվան ասաց. «Մենք այլևս թոյլ չենք տայ թագին խաղալ մեզ հետ: Կառավարութիւնը ասաց, որ մեր երկրի ձայնը լսելի կը լինի Եւրոպայում, բայց հետևանքում մենք ունենք միջնորդութիւն, որ համազօր է սուրը մերկացրած միճակի մէջ անգործ մնալուն: Մենք ձայն կը տանք բիւջէի դէմ»:

Լիբերալ Բրատիանոն բիւջէն անունում է չափազանց ուռցրած և պաշտօնեաների մեծ թիւը մեծ չարիք է համարում. անհրաժեշտ է ամեն տարի, համապատասխան ազգաբնակութեան աճման, բանալ 114 շինական վարժարան. ժամանակակից պայմանները պահանջում են օրինակելի զինուոր. անհրաժեշտ է մշտական բիւջէտային մանաժողով, որ աշխատէ կառավարութեան հետ միասին:

Ֆինանսների մինիստրը բիւջէն ուղղներկայացնելու պատճառը վերագրում է բալկանեան դէպքերից ստեղծված դրութեան և յոյս է տածում թէ առաջիկայ բերքը պլիւս կը տայ բիւջէում:

Բիւջէն ընդունվեց առանց փոփոխութեան:

—

Ցէտինիէ.—«Գլաս Զերնօգորցա» լրագիրը խօսելով ռուսական պաշտօնական յայտարարութեան մասին, ժխտում է նրա բոլոր թէզիսների ճշդութիւնը:

—

Մադրիդ.—Մահափորձի մանրամասնութիւնները: Երբ թագաւորը ձիով վերադառնում էր զօրահանդէսից, սպանական բանկի շինութեան մօտ մի անյայտ մարդ ձախ ձեռքով բռնեց ձիու երասանակը, իսկ աջ ձեռքով հանեց ատրճանակը: Թագաւորը ձիուն կանգնեցրեց եռևի ոտների վրա ճիշդ այն րոպէին, երբ ոճրագործը կրակեց: Գնդակը խրվեց ձիու կուրծքը: Ցանցագործը մտադրվեց երկրորդ անգամ կրակել: Սակայն ոստիկանը գլորեց յանցագործին գետին, բայց անկարող եղաւ արգելք լինել կրկին երկու անգամ կրակելուն: Գնդակները կողքից անցան: Երբ թագաւորը տեսաւ, որ յանցագործը կալանաւորված է, կանգնեց ասպանդակների վրա և, տալով զինուորական պատիւ, յուզված բացագանչեց «Կեցցէ Սպանիան»: Ամբոխը ցնծութեամբ ողջունեց թագաւորի խօսքերը և բուռն ողջոյններով ուղեկցեց մինչև պալատ: Պալատի առաջի հրապարակները լցվեցին ժողովրդով, որ ցնծագին ցոյց կազմեց: Թագաւորական զոյգը ելաւ պատշգամբ:

Ոճրագործին ձերբակալելիս ամբոխը կամեցաւ բզիկ-բզիկ անել նրան: Ոճրագործը բռնելու ժամանակ խիստ դիմադրեց, և վիրաւորվեց ոստիկանի թրի հարուածից: Վերջին տեղեկութիւնների համաձայն կալանաւորել են չարագործի 4 համախոհներին, որոնց թիւումն է մի կին: Ցանցագործի անունն է Բաֆայել Սանիէս-Ալեգրէ, ծագումով Բարսելօնից. անիշխանական գործունէութեան համար նա աքսորվեց Ֆրանսիայից. մի ամիս առաջ գալով Մադրիդ, աշխատում էր մինչև ուրբաթ օրը հիւանի արհեստանոցում:

Ալեգրէն յայտնեց, որ գործակիցներ չունէր: Բանտում նա հրաժարվեց կերակրից, պահանջելով շուտով գնդակահարել իրան: Կալանաւորվածների թիւում կան երկու կին: Գրաւված է անիշխանականների մի ցուցակ:

—

Թէհրան.—Պարսկաստանը ընդունեց երկու միլիոն ռուբլանը Ռուսաստանի առաջարկած բոլոր պայմաններով:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԲԼՅԹԼՍՏԱԳՈՒՄ

(Բալկանեան պատերազմը, Բուխարէստի դաշը, հայկական հարց, չինական հարց):

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)
1 ապրիլի

Բերլին.—Բէյլիսատ: Արտաքին գործերի մինիստրութեան նախահաշվի քննութեան ժամանակ, արտաքին գործերի ստատս-սեկրէտար Եագովը յայտնեց, որ հաշտութիւն շուտով կնքելու շանսերը վերջին շաբաթվայ ընթացքում աւելացան (ծափահարութիւն): Հիմք կայ յուսալու, որ մեծ պատերազմի վերջին պատասխանը կընդունվի նպաստաւոր կերպով բալկանեան դաշնակցութիւնից: Սկիւտարի հարցը առ երեոյթ արդէն կորցրել է իր սուր բնաւորութիւնը: Դրութիւնը որոշակի պարզեց ռուսաց կառավարութիւնը իր պաշտօնական հաղորդագրութեամբ: Պէտք է յուսալ, որ այժմ Զերնօգորիան կը հպատակվի Եւրոպայի կամքին: Բուխարէստ-բոլգարական վէճի առիթով Պետերբուրգում կատարվող բանակցութիւնները մօտենում են բարեյաջող վերջաւորութեան: Գերմանիան իբրև հին բարեկամ եռանդով հանդէս եկաւ ի պաշտպանութիւն Բուխարէստի ցանկութիւնների, նաև այն պատճառով, որ Բուխարէստ միակը եղաւ բալկանեան պետութիւններից, որ չը միջամտեց բալկանեան պատերազմին: Գերմանիան պատերազմի աւարտումով եռանդով իր ֆինանսական ու տնտեսական շահերի պահպանութեանը կը ձգտէ: Բալկանեան պետութիւնները պատերազմից յետոյ կուլտուրական զարգացման գործում կարող են աջակցութիւն ստանալ Գերմանիայից: Թիւրքիան, թէպէտ և ծանր վիրաւոր, պատուով դուրս կը գայ կռուից և կը գտնէ լայն ասպարէզ իր ոյժերի նոր դրծադրութեան համար: Մենք յոյս ունենք, որ առաջիկայ բանակցութիւնների ժամանակ առիթ կունենանք նրպատակել, որպէսզի Թիւրքիան այդ ինդրի իրականացման մէջ դժուարութիւնների չը հանդիպէ: (Ծափեր):

Սօֆիայիստ Բերնշտէյնը ողջունեց բալկանեան ժողովուրդների կռիւը, որ Թիւրքական բռնակալ լծից ազատագրվելուն է հետամուտ, և խօսեց Սիլիստրիան Բուխարէստյան յանձնելու դէմ, իբրև անարդար պահանջ: Բերնշտէյնը մատնանշեց, որ Պրուսիայի հակալեհական քաղաքականութիւնը խանգարում է բարի յարաբերութիւններ ստեղծել սլաւոնների և գերմանացիների միջև և թուլացնում է Գերմանիային:

Կենտրոնի ներկայացուցիչ Լեվէնշտէյնը, դէմ լինելով պրուսական հակալեհական քաղաքականութեանը, ջերմ դարձուածքներով ողջունեց ռուսաց արտաքին գործերի մինիստրութեան յայտարարութիւնը և ցաւ յայտնեց, որ Ռուսաստանը փոքր ինչ առաջ չաբաւ իր յայտարարութիւնը:

Միւս հռետորները խօսեցին նաև Հայաստանի մասին և ցաւակցութիւն արտայայտեցին հայերին նեղութիւններ տալու առիթով, գտնելով սակայն բօպէն անհպատ հայկական հարցը զարթեցնելու համար, որովհետև այդ դէպքում Ռուսաստանը հնարաւորութիւն կը ստանայ դրաւելու Հայաստանը:

Յետագայ վիճաբանութիւնների ժամանակ Եագովը շօշափեց չինական հարցը: Չին-գերմանական առևտրական յարաբերութիւնները ուժեղացնելու նրպատակով՝ Գերմանիան մտադիր է հիւպատոսարաններ հիմնել Չժանշայում և Իւանանֆուում և զարգացնել գերմանական դպրոցական գործը Չինաստանում:

ԺԱԿ ԿՕՆՍՏԱՆ

Նորերս Պարիզում վախճանվեց ֆրանսիական քաղաքական և դիպլոմատական նշանաւոր գործիչներից մէկը՝ Ժակ Անտոան Էրնեստ Կոնստան, որ իբրև ֆրանսիական հանրապետութեան դեսպան Կ. Պոլսում 1898—1909 թ., ուրեմն մօտ 10 տարի, նշանաւոր դեր է խաղացել և հայոց հարցի մէջ:

Կոնստան ծնվել է 1833 թ.:

Սկզբում նա պարապում էր փաստաբանութեամբ և այդ ասպարէզում լայն հռչակ ձեռք բերեց: Ապա նա նշանակվեց իրաւաբանութեան պրոֆէսօր Տուլուզի համալսարանում, իսկ 1875-ին ընտրվեց պարլամենտի անդամ և շուտով, այն է 1880 թ., նշանակվեց ներքին գործերի մինիստր: Երկու տարուց յետոյ անցաւ արտաքին գործերի մինիստրութիւնը և նշանակվեց դեսպան Պէկինում, իսկ 1886 թ. նշանակվեց ընդհանուր նահանգապետ ֆրանսիական Հնդկաստանի: Երկրորդ անգամ ներքին գործերի մինիստր նշանակվելով 1889 թ. վարեց այդ պաշտօնը մինչև 1892 թ.:

Շարունակելով խաղալ աչքի ընկնող դեր ֆրանսիական քաղաքական աշխարհում, նա 1898 թ. նշանակվեց դեսպան Կ. Պոլսում և վարելով այդ պաշտօնը մօտ 10 տարի՝ սիրվեց 1909 թ. թողնել այն, որովհետև գահընկէց սուլթան Աբդիւլ-Համիդի թղթերի մէջ գտնվեցին նրան վարկաբեկող դոկումենտներ: Նա Աբդիւլ-Համիդի անձնական բարեկամն էր:

Նա մի մեծ ծառայութիւն մատուցեց Ֆրանսիային Բուլանժէի գործի ժամանակ: Իբրև ներքին գործերի մինիստր, նա խստամանկութեամբ կարողացաւ համոզել Բուլանժէին փախչել հէնց այն օրվայ նախօրեակին, երբ սա պէտք է յեղաշրջումն առաջ բերէր:

ԲԱԼԿԱՆԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)
1 ապրիլի

Սօֆիա.—«Միրը» ասում է. «Թիւրքիայի անզօրութիւնը խոչընդոտ է հանդիսանում պատերազմական գործողութիւնները վերսկսելուն, բայց պատերազմի վախճանը Թիւրքիայի համար դեռ ևս չէ սպառում բալկանեան ճակատամարտը. բոլգար-ռումինական տարաձայնութիւնները նորից առաջ կը բերեն այն: Ճգնաժամը կարելի է լուծել արագ վճռով, որ գոհացնէ երկու կողմերին հաւասարապէս»:

—

Կ. Պոլիս.— Ծանր պաշարողական թնդանօթները Բոսֆորից ուղարկվեցին Զաթալջա:

—

Կ. Պոլիս.—Նախկին մինիստրներ Զավիդը, Հալաճեանը և Նալիը նշանակվեցին պատուիրակներ Պարիզի ֆինանսական մանաժողովի մէջ:

Լուրերի համաձայն, մարտի 31-ին բոլգարները ռմբակոծել են Թիւրքերի դիրքերի աջ թևը Զաթալջայի Կալֆա-քիոյի մօտերը, ուր և սկսվեց մեծ ճակատամարտ, որը և շարունակվում է ներկայումս: Թիւրքական տեղեկութիւնների համաձայն, բոլգարները շարունակում են բերդեր կառուցանել և խրամատներ շինել Զաթալջայի դէմ, ուր տեղի է ունենում աննշան հրացանաձգութիւն:

Զինուորական դատարանից դատապարտված օֆիցէրների մեծ մասը, որոնց թիւումն է գնդապետ Եուսուֆ Բօսխիս-բէյը, զինուորական լիգայի պարագլուխը, գտնվում են Զաթալջայի գծում՝ Շէվքի-փաշայի զօրամասում:

ՄԵԾ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)
1 ապրիլի

Սօֆիա.—Մեծ պետութիւնների ներկայացուցիչները յանձնեցին բոլգարական կառավարութեանը իրանց պատասխանը: Մեծ պետութիւնները ուրախութեամբ ընդունելով ի տեղեկութիւն դաշնակիցների կարգադրութիւնը պատերազմական գործողութիւնները դադարեցնելու մասին, հետևեալ պատասխանն են տալիս դաշնակիցների առաջադրած 4 կէտերին.—Առաջինը առարկութիւն չէ առաջ բերում. երկրորդի նկատմամբ մեծ պետութիւնները ուշադրութիւն հրաւիրելով այն հանգամանքի վրա, որ Եդէյեան կղզիների վիճակը յանձնված է պետութիւնների վճռին, մատնանշում են, որ այդ կէտը կարելի է ընդունել սոսկ ծանօթութեամբ, թէ մեծ պետութիւնները վճիռ կը կայացնեն այդ կղզիներից մի քանիսի վերաբերմամբ. երրորդ կէտի նկատմամբ մեծ պետութիւնները յայտնում են, որ պատրաստ են յայտնել դաշնակիցներին Ալբանիայի հիւսիսային և հիւսիս արևելեան սահմանները, իսկ հարաւ-արևելեան ու հարաւային սահմանները կը յայտնվեն ապագայում. չորրորդ կէտի առիթով մեծ պետութիւնները յայտնում են, թէ ֆինանսական բնաւորութեան բոլոր հարցերի լուծումը յանձնված է տեխնիկական մասնաժողովին Պարիզում, որին կը մասնակցեն նաև կուռող կողմերի պատուիրակները:

ԿԻԼԻԿԵԱՆ ԽԱԲՐԻԿՆԵՐ

Ադանա, 14/27 մարտ

Կառավարութիւնը հոս տեղեր ալ սկսաւ գրել և արձանագրել վաճառականաց ապրանքները, ստորագրութեան տակ պարտադրելով տէրերը, որ որոշ չափով մը այդ ապրանքներէն՝ անպայման տրամադրելի պահեն պետական և զինուորական իշխանութեանց հրամաններուն:

Զբաղականալով խանութները և մթերանոցները գտնուած մեծաքանակ ապրանքներով: Կառավարութիւնը այժմ միևնոյնը ձեռնարկած է և տեղիս բանկերը գրաւ դրուած վաճառականական ապրանաց մասին:

Վաճառականներէն, յանձնակատարներէն և արտածիչներէն ստուար մասը մեծ դրամատէրներ չըլլալուն՝ իրենց ձեռքի ապրանքները բանկերու մթերանոցները կը յանձնեն՝ անկէ ստանալով դրամ վերցնելու և գործերնին դարձնելու համար: Բնական է թէ դրամի այս հուսկ յետին միջոցն ալ զարնելով՝ կառավարութիւնը մահացու հարուածը կուտայ, առանց այն ալ, պատերազմի ու անվստահութեան երեսէն ինկած և թուլցած վաճառականութեան:

Մերսինցի վաճառականները զգալով իրենց սպառնացող այս ծանր վտանգը, որ ոչ նուազ վտանգ մըն է նաև երկրին ու պետութեան եկամուտքին, միասին հեռագիրներով խստօրէն բողոքեցին Պոլիս սադրազամին, պատերազմական և առևտրի մինիստրութեան:

Արդիւնքը դեռ յայտնի չէ: Ինչ որ որոշ և յայտնի է, յուսահատութիւնն է վաճառական դասուն: Ոչ ոք սիրտ ունի գործի ձեռնարկելու, և ձեռքի մէջ գտնուած ապրանքն ևս—ամենամեծ մասամբ կրէդիտով և վարկով առնուած անվճար ապրանքներ—այս

ու այն միջոցով, և շատերն իսկ ՀԼասով, ձեռքէ հանելու կաշխատի։

Ցայսմի է, թէ թիւրքիաբնակ օտարական վաճառականները կառավարական այս որոշման ենթարկուելէ ազատ ըլլալուն, ամէն հոգը պիտի ծանրանայ տեղացի վաճառականաց գլխուն, ու Ադանայի կուսակալութեան մէջն ևս այդ վաճառականներէն գըլխաւորաբար հայերուն վրայ, որոնք դեռ և ոչ իսկ կրցած են ինքզինքնին գտնել քանի մը տարի առաջ զիրենք հիմնայատակ կործանող աղէտին ազդեցութենէն...։ Ուրեմն նորէն օտարը պիտի շահի կառավարութեան այս կարգադրութենէն։

Կըսուի թէ կառավարութիւնը գրաւելով ապրանքները՝ անոնց փոխարէն ներքին փոխառութեան թուղթերը պիտի տայ, որոնց երբ վճարելը և ինչպէս ըլլալը Աստուած գիտէ, կամ աւելի ճիշդ՝ ամենքն ալ գիտեն։ Անգամ մը այդ ապրանքները ձեռքն անցնելէն ետքը, երբ ալ պէտք չունենայ, հաւանօրէն այս անգամ նորէն պիտի ստիպուի ետ ծախել նախկին տէրերուն.... բայց հրնչուն դրամով։ Ահա խնդրոյն ծուծը։

Դիտող

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼԷԻ ԴԷՊՔԵՐԸ

(ԼՐԱՌԵՑԻ ՄԷՋ ՅՈՒՇԱՑԵՑԻՐԸ)

Հայկական խնդիր

Կ. Պոլիս, 23 մարտ

Հայոց խնդրոյն վրայ վերջին շաբաթներու մէջ ոչինչ լսուեցաւ։ Բացարձակապէս ոչինչ գիտենք անցուդարձերէն, որոնք կարծես թէ իրենց առաջին թափը կորուսին։

Ազգային կեդրոնին մէջ ալ ոեէ շարժում չկայ, այնպէս որ վհատութիւնը և յուսախաբութիւնը ընդհանուր եղած է, մանաւանդ որ Հայաստանի և Կիլիկիոյ մէջ կը շարունակուին կանոնաւորապէս ալան թալանը, սպանութիւնները, առևանգութիւնները։ Արշաւունի պարիրաք անցեալ շաբաթուներքին գործոց մինիսարին հետ ունեցաւ բաւական բուռն խօսակցութիւն մը և գրեթէ յանդիմանական ոճով պարսաւեց կառավարութեան ընթացքը, որ կը խոստանայ և չի գործադրեր, որ երկու իրար հակասող հրահանգներով քրիստոնէից ի նպաստ եղած կարգադրութիւնները կը չեզոքացնէ և որ վերջապէս չի կրնար բարեկարգութիւն հաստատել երկրին մէջ։

Ներքին գործերու մինիսարը ողբալէ բառերով ճամբեց պարիրաքը, դարձեալ անշուշտ իր գիտցածին պէս վարուելու հաստատ մտադրութեամբ։

Եւ այս շաբթուան համար իր «գիտցածը» նուազ արդիւնաբեր չեղաւ հայոց նկատմամբ... վասն զի նախորդ դահլիճին կողմէ կարգուած կուսակալներու պաշտօնակատութիւնը կը շարունակուի կանոնաւորապէս, և շաբթուան միջոցին պաշտօնանկ եղան Վանայ կուսակալ Իզզէթ-բէյ և Բաղէշի կուսակալ Ալի-փաշա, և կըսուի թէ Խարբերդի կուսակալ հայասէր Զէմալ բէյն ալ Կ. Պոլիս կոչուած է։

Առանցմէ Ալի-փաշայի և Զէմալ բէյի անկումը իրաւամբ կորուստ մը պիտի ըլլայ հայոց համար, իսկ Վանայ կուսակալէն արդէն հայերն ալ գոհ չէին։

Հիմա հայկական խնդիրը կը մտնէ ուրիշ շրջանի մը մէջ, դարձեալ յուսահատութեան մատնուած ըլլալով ժողովուրդը։

Թիւրք կառավարութիւնը Սիւրիոյ և Հայաստանի մէջ բարենորոգումներ ընելու տրամադիր չըլլալը որոշապէս հակցուց՝ հրատարակութեան տալով կուսակալութեանց վերակազմութեան օրէնքը, որ իբր թէ բռնադակ երկրին մէջ պիտի կիրարկուի։

Վաղը, երբ պատերազմը վերջանայ և հաշտութիւն կնքուի, անշուշտ բոլորովին պիտի մոռցուին ամէն բարենորոգչական ձեռնարկներ, և նախորդ տխուր դրութիւնը աւելի ստոկութեամբ պիտի շարունակէ։

Մանաւորապէս հայոց կացութիւնը կը ծանրանայ, վասն զի բալկանեան պատերազմին մասնակցող 400,000 պարտուած և գեղուրներու դէմ մեծ ատելութեամբ լեցուած զինուորները իրենց երկիրները դառնալով, իրենց կուտակուած ատելութեան իբր առարկայ ուրիշ մէկը չպիտի գտնեն, եթէ ոչ հայը, և ով գիտէ ինչ դժոխային վիճակ մը պիտի ստեղծուի Առոյ մէջ հայոց համար։

Թիւրք կառավարութիւնը, ասկէ զատ, Ռումելիի նահանգներէն փախուստ տուող գաղթականները անշուշտ Հայաստանի մէջ իսլամներու թուական առաւելութիւնը անգամ մը ևս ապահովելու համար պիտի հաստատէ նոյն շրջանակներու մէջ, և հոն ապնդք իրենց Ռումելիի մէջ ենթարկուած կացութեան վրէժը պիտի հանեն հայերէն։

Այդ դժբաղդ ու տխուր հեռապատկերը աչքի առջև ունենալով՝ կըսուի, թէ կարգ մը հայեր քաղաքական նոր կուսակցութիւն մը կազմած են, ինքնապաշտպանութեան մղելու համար հայ ժողովուրդը և ի պահանջել հարկին զինեալ դիմադրութիւն մը ընելու համար։

Այս նպատակով, արդէն լսուած ըլլալով թէ պրօպագանդ մը սկսած է հայաբնակ վայրերու մէջ, վարչութիւնը որոշած է արտասահման՝ այդ քաղաքական կազմակերպութեան կեդրոնը ղրկել աշխարհական պատուիրակ մը, յորդորելու համար որ այս տեսակ անխորհուրդ ձեռնարկ մը ընելով ազգը վտանգի չենթարկեն։ Միւս կողմէ՝ վարչութիւնը եկեղեցական պատուիրակ մըն ալ որոշած է այն վայրերուն համար, ուր կըսուի, թէ պրօպագանդ կը կատարուի։ Այս եկեղեցականը հակազդելու և չափաւորութեան հրաւիրելու պաշտօն պիտի ունենայ այդ տեղերու հայերը։

Վարչութեան այս ձեռնարկը որքան տրամաբանական ըլլալը հոս խնդրոյ նիւթ ընել չէ մեր նպատակը։ Հաշտութեան կնքուած պահուն հայոց կողմէ ոեէ շարժում մը կրնայ իր վրայ հրաւիրել իսլամներու բոլոր կատաղութիւնը, որ և բուլգարին, և յոյնին, և սերբին դէմ անզօր՝ կրնայ իր վրէժը թափել հայուն վրայ և անխնայ կոտորել։

Սակայն այս խոհեմութեան և չափաւորութեան յորդոր կարդացող վարչութիւնը կը կատարէ՞ արդեօք իր պարտքը։ Իր ապահովութեան յանձնաժողովը ինչ կընէ, կը գործէ՞ թէ՞ կը քնանայ։ Ասոնք մեզի անծանօթ կը մնան, և որչափ որ կը տեղեկանանք, վարչութիւնը այս պահուս գրեթէ ոչինչ կընէ։

Վարչութիւնը ուղղակի բանակոց ղըրկած է Պարիզ մէկը, որ չեմ կարծեր, թէ կարենայ օգտակար ըլլալ։ Ասով թերևս իր պարտքը կատարած ըլլալու գոհունակութիւնը ունի։ Աւելի լաւ է ըսել, թէ կեդրոնը պարզապէս անձեռնհաս է այս փափուկ խնդիրը վարելու և դայն կառավարելու։

Ազգը, պարապ յուսախաբութենց չմատնուելու համար, պէտք չէ ընաւ յոյս դնէ պարիրաքարանին վրայ։

Վարչութիւնը ասկէ առաջ դաշնակցականաց ազդեցութեամբ տեսակ մը բողոքի դիրք ընտրեց Ռեմիլ-փաշայի դահլիճին դէմ, երբ անիկա Հայաստանի բարենորոգմանց ծրագիր մը պատրաստելու ձեռնարկեց, և ուզեց որ կառավարութիւնը փոխանակ անպաշտօն հայերու հետ բանակցելու, ուղղակի վարչութեան հետ համաձայնի։

Հիմա, որ Իթթիհատը պաշտօնի անցած է, վարչութեան այդ խորհրդաւոր օժանդակները ինչու լուութեան մատնուեցան, ինչու հիմա ալ չեն բողոքեր կառավարական կարգադրութեանց դէմ, որոնք անշուշտ առանց մեր վարչութեան գիտակցութեան կը կատարուին։

Իթթիհատական կառավարութիւնը այս կերպով աւելի անգործութեան մատնեց մեր վարչութիւնը, որուն աշխարհական անդամներէն շատերը արդէն Իթթիհատին «Խարդիկը» ըլլալով՝ հարկադրուած են դէթ չէ ղոք դիրքի մը վրայ մնալու։

Մէկը անշուշտ դեռ ծերակուտական ըլլալու շանսերը կը հետապնդէ, միւսը՝ Հայի Ազիզ-բէյի մտերմութիւնը վայելելու բաղդը ունի, ուրիշներ՝ «մեր Թալէաթին» դէմ ելլել չեն ուզեր, այլք՝ կամ պաշտօնեայ են կամ պաշտօնի անցնելու հեռատեսութեամբ։ Ասոնցմէ և ոչ մէկը անշուշտ պիտի ուզէ կանգնիլ Իթթիհատին դէմ։

Հետևաբար՝ ազգային վարչութեան մեծամասնութիւնը շղթայուած է և պէտք եղած ազդեցութեամբ գործելու անկարող, և պատրիարքը դժբաղդաբար իր կարգին չունի կարողութիւն հակազդելու համար իր շուրջինները և գործը առաջ տանելու։

Հետևաբար կրկին արտասահմանի հայոց դիտել կուտանք, թէ պէտք է աշխատին Կ. Պոլսոյ վարչութիւնը մեկուսացնելու և չէզոքացնելու, այլ ոչ թէ զայն գործի խառնելու։

Հայորդի

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՔԱՍՏԵՐՆ ՈՒՐԱՆԱԼ ԱՆԿԱՐՈՂ ԷՔ

Հայ հասարակութիւնը յայտնի է, որ անցեալ տարի, երբ ծագեց հայկական տպագրութեան 400-ամեակը տօնելու հարցը, Կովկասի Հայ Հրատ. Ընկ. նախաձեռնութեամբ Թիֆլիսում կազմուեց «Հայ տպագրութեան 400-ամեակի յօբելեանական յանձնաժողով» կոչուած մի յանձնաժողով, որի գլխաւոր վարիչներն էին Ա. Բաբախանեան, բժ. Ա. Զարգարեան, Գիւտ ք. Աղանեան, Յովհ. Թումանեան և Գր. Վարդանեան։ Այդ յանձնաժողովը սկզբում որոշեց տօնել յօբելեանը մայիս ամսին, այն ժամանակը, երբ նշանակուած էր «Մշակի» 40-ամեայ յօբելեանը, որ եղաւ մայիսի 26-ին։ Հանդիպելով անաջողութեան իր այս վերջին դիտաւորութեան մէջ, յանձնաժողովը որոշեց տօնել տպագրութեան յօբելեանը նոյեմբերի 26-ին և հիմնել գրական ֆոնդ։ Սակայն այդ միջոցին արդէն հարց էր դրուած տօնել տպագրութեան յօբելեանի հետ և հայ գրերի գիւտի 1500-ամեակի յօբելեանը և էջմիածնում Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի կարգադրութեամբ հաստատուել էր այդ միացեալ յօբելեանը տօնելու համար մի կենտրոնական յօբելեանական յանձնաժողով, որ որոշել էր տօնել միացեալ յօբելեանը հոկտեմբերի 13-ին, ս. Թարգմանչաց տօնի օրը, և տօնել էջմիածնում իբր համազգային եկեղեցական ու կուլտուրական տօն։

Երբ հարցը դրուեց այդպիսի համազգային հողի վրա, բնական էր, որ հայ ազգի բոլոր ողջամիտ և առաջաւոր խաւերը յարձակեն էջմիածնի որոշման։ Այդպէս էլ եղաւ, մանաւանդ երբ «Մշակը» և նաև Թիւրքահայ մամուլը նոյնպէս յարձակեցին այդ որոշման։ Թուում էր, թէ խնդիրը սպառուած է, տօնը նշանակուած էր մի այնպիսի վայրում, որ նկատուած է ազգի բոլոր հատուածների կողմից իբրև կենտրոն, և մի այնպիսի անձի նախագահութեամբ, որի հեղինակութիւնը ճանաչուած է ազգի կողմից։ Այդպիսի կենտրոնն էջմիածինն էր, այդպիսի անձը՝ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը։ Այս փասան այնքան ակներև է, որ Հայկական Ընդհանուր Բարեգ. Միութիւնը (Եգիպտոսի) և թիւրքահայերի մի քանի ազգային հասատութիւններ, որոնք սկզբում, երբ դեռ յայտնի չէր էջմիածնի որոշումը, իրանց համաձայնութիւնն էին տուել կատարել յօբելեանը նոյեմբ. 26-ին, անմիջապէս յետ առան իրանց այդ որոշումը և յարձակեցին էջմիածնի առաջարկին։

Սակայն մամիջ փասասիրութիւնը դրդեց Թիֆլիսի յանձնաժողովի վարիչներին հակառակել, պնդել՝ որ յօբելեանը կատարուի Թիֆլիսում նոյեմբերի 26-ին, և փոխանակ էջմիածնի յայտարարած համազգային դպրոցական ֆոնդի՝ հիմնել գրական ֆոնդ։ Ազգային համերաշխութեան դաղափարը իրանց անձնական հաճոյքին և փառասիրութեանը զոհող պարոնները այն յանձնապատան կարծիքն ունէին, թէ հայ ժողովուրդը իրանց ետևից կը գնայ և կը մերժէ էջմիածնի առաջարկը։ Սակայն հայ ժողովուրդը վարվեց այնպէս, ինչպէս պէտք է վարվէր ամեն մի կուլտուրական ժողով, այն է ճանաչեց, որ 1) յօբելեանը պէտք է լինի համազգային, կատարուի էջմիածնում և Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի նախագահութեամբ, 2) հիմնուի դպրոցական ֆոնդ։ Երբ հարցն այդպէս դրականապէս վճռուեց, Թիֆլիսի հայ հասարակութիւնը և խնդրագնացիան ևս, որ մինչ այդ անտարբեր էր, ջերմ մասնակցութիւն ցոյց տուեց և մի մեծ ժողով գումարելով Բօրսայի դահլիճում՝ ընտրեց մի նոր յօբելեանական մասնաժողով, բաղկացած 40 հոգուց, որին պաշտօն տուեց համերաշխութեամբ էջմիածնի կենտրոնական յօբելեանական յանձնաժողովի հետ կազմակերպել յօբելեանական տօնախմբութիւնը։

Ապա յօբելեանի նախատօնակը կատարուեց էջմիածնում հոկտ. 13—14-ին մեծ շուքով և հանդիսաւորութեամբ։ Նախատօնակներ և հանդէսներ կատարուեցին նաև զանազան քաղաքներում և արտասահմանի հայութեան զանազան կենտրոններում։ Դրանից յետոյ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը ստացաւ կառավարութիւնից իրաւունք՝ հիմնելու դպրոցական ֆոնդ և հանգանակութիւն կատարելու մի ամբողջ տարի։ Ամեն տեղ ուշադրութիւն դարձուցին կաթողիկոսական կոնդակը այդ մասին, և շատ տեղերում սկսեցին կազմակերպել հանգանակիչ մասնաժողովներ։

Այժմ մնում է միայն, ի հարկէ, պատրաստութիւններ տեսնել յօբելեանական մեծ տօնը կատարելու համար էջմիածնում աւագշաբաթի հոկտեմբերի 12-ին։

Թուում է, որ հարցը սպառուած է. թուում է, որ այլևս վիճելու, անզօր դիմադրութիւններ ցոյց տալու տենչը վաղուց մարած պէտք է լինի։ Սակայն վիրաւորուած անձնասիրութիւնը մարդկանց մէջ մոռացնել է տալիս ամեն տեսակ տակտ, խոհեմութիւն և նոյնիսկ լոգիկա։

Դուրս է գալիս, որ մի յայտնի քլիք դեռ չէ կարողանում տանել և մարսել կրած պարտութիւնը։ Եւ ահա, լսելով որ Թիֆլիսի յօբելեանական մասնաժողովը արդէն ժողովներ է անում կատարելու իրան յանձնուած մխսիան, նա նորից հանդէս է գալիս յիշեցնելու իր գոյութիւնը և նորից գժտութեան սերմեր ցանելու, նորից աշխատելու խափանել գեղեցիկ գործը։

«Հօրիզոնի» № 68-ի մէջ տպուած մի առաջնորդող յօդուածով անարեխղճօրէն խեղաթիւրուում և յիշաշրջուում են փաստերը։ Ուրանալով բոլորովին տեղի ունեցած փաստերը, էջմիածնում և գրեթէ բոլոր քաղաքներում կատարուած յօբելեանական հանդէսները, տօնախմբութիւնները, երեկոյթները՝ յօդուածագիրը ասում է, որպէս թէ Թիֆլիսի հայ հասարակութիւնը հետևեց լէօական-զարգարիական յանձնաժողովին և զբաղուեց յօբելեանի խնդրով, մինչ, ինչպէս տեսանք, Թիֆլիսի հայ հասարակութիւնը ամբողջովին, ի դէմս իր զանազան ներկայացուցիչների, նոյն իսկ 40 հոգուց բաղկացած մի ընդհանուր և անկուսակցական մասնաժողով ընտրեց յօբելեանի հարցով զբաղուելու համար։

«Հօրիզոնը» այն ազատամիտ ենթադրութիւնն ունի, որ եթէ ինքն անցեալ տարի իրան դրեց այնպիսի ծիծաղելի և անյարմար դրութեան մէջ, որ չը կարողացաւ մի խօսք անգամ ասել և յիշել էջմիածնում և Ռուսաստանի բոլոր հայաբնակ կենտրոններում, ինչպէս և ազգային դպրոցների մէջ տեղի ունեցած յօբելեանական հանդէսների մասին, դրանով կատարուած դէպքերի և հանդէսների գոյութիւնը կարելի է ջնջել և ուրանալ։ Այո, այդ հանդէսներին գուցէ չը մասնակցեց մի փոքրաթիւ և սպեցիֆիկ կազմուած հասարակութիւն, բայց հայ ժողովուրդը մասնակցեց երկրագնդիս զանազան կողմերում և դեռ մասնակցելու է առաջիկայ հոկտ. 12-ին աւելի մեծ շուքով և հանդիսաւորութեամբ։

Եթէ «Հօրիզոնը» իր յիշեալ յօդուածի մէջ այն միտքը յայտնէր, թէ քանի որ իրողութիւնը կատարուած է, քանի որ կառավարութիւնը թոյլատրութիւն է տուել դպրոցական ֆոնդի համար, եկէք միանանք և միահամուռ ոյժերով կատարենք համազգային յօբելեանը, մենք ա՛ինայն ուրախութեամբ ընդառաջ կը գնայինք այդ ցանկութեան և կը պատասխանէինք. «Այո, եկէք և միասին տօնենք»։ Բայց յիշուած յօդուածից բնաւ այդպիսի հոտ չէ փչում։ Ծաղրելով նախ կատարուած նախատօնակները, ուրանալով այն բազմաթիւ հանդէսները, գրական, երաժշտական երեկոյթները և ցերեկոյթները, դասախօսութիւնները, ատենախօսութիւնները, որոնք կատարուեցին Ռուսաստանի գրեթէ բոլոր քաղաքներում, ազգային-կուլտուրական և դպրոցական հասատութիւնների մէջ, ինչպէս նաև Ամերիկայում, Եգիպտոսում, Պարսկաստանում, նա նորից կոչ է անում, որ անցեալ տարվայ կազմացած չարաբաստիկ յօբելեանական յանձնաժողովը, որ լուծվել էր, դարձեալ կազմվի և գործի նոյն ուղղութեամբ։ Տարբերութիւնը միայն այն է, որ մինչ անցեալ տարի «Հօրիզոնը» կովկ. Հայոց Հրատ. Ընկերութիւնն էր հարարում ամենաժողովրդական հասատութիւնը հայոց մէջ և նրան էր հարարում միակ ձեռնհասը՝ կանգնել գործի գլուխ, այսօր, մոռանալով նրան, Հայ Գրողների Ընկերութիւնն է համարում ա՛ինաժողովրդականը և նրան է առաջարկում կանգնել գործի գլուխ։

Սակայն ով և կանգնի գործի գլուխ, և ոչ մի աղողութիւն չի ունենայ, եթէ կամենայ հետևել չարաբաստիկ և լուծված յանձնաժողովի ուղղութեան։ Այս թող լաւ հասկանան չը հակացողները և զուր տեղ նոր գժտութիւններ չը սերմանեն։

Մենք մեր կողմից խորհուրդ ենք տալիս Թիֆլիսի Յօբելեանական Մասնաժողովին, որ ընտրվեց անցեալ տարի հոկտեմբերին Բօրսայի դահլիճում, շարունակել իր գործունէութիւնը և համերաշխաբար էջմիածնի Յօբելեանական Յանձնաժողովի հետ պատրաստել համազգային տօնախմբութիւնը, որ պէտք է կատարվի այս տարի հոկտեմ. 12-ին էջմիածնում։

ՀԱՅՈՒՄԻՍ

Ш

Հայը

Կենսական խնդիրների մէջ հայի խնդիրը ամենաառաջին տեղն է բռնել մինչև։

Մեզանում նա դարձել է հրատապ. և կնճռոտ, մանաւանդ այս վերջին երկու տարին։

Զը նայելով շուկայի նօրմալ պայմաններին, Թիֆլիսի հացավաճառները ամեն կերպ ձգտում էին գնները պահպանել որոշ բարձրութեան վրա։

Աւելի բարձր, քան սակագներն են թոյլ տալիս։

Այդ ձգտումը այնքան կամայական էր, որ քաղ. վարչութիւնը ստիպված եղաւ մի կողմից լուրջ քննութեան նիւթ դարձնել հարցը, իսկ միւս կողմից ստիպողական միջոցներ ձեռք առնել։

Այդ միջոցների հանդէպ հացավաճառները տեղ-տեղ ուղղակի ըմբոստանում էին, տեղ-տեղ, պատասխանատուութիւնից խուսափելու համար, ձևականօրէն ենթարկվում սակագնին, իսկ, իրօք, ալիւրի տեսակների խառնուրդի օգնութեամբ՝ առաջ մղում իրանց նպատակը, իսկ այդ բոլորից անկախ՝ հաւաքական դիմումներով ու խնդրագրով մաշում էին քաղաքային հասատութեան և նահանգական վարչութեան շեմքերը։

Մենք արդէն գիտենք, թէ ինչպէս, այդ դիմումների ազդեցութեան տակ, սակագները մի քանի անգամ վերաքննվեցին, փոփոխվեցին և ապա սահմանվեց այն, ինչ որ գոյութիւն ունի այսօր։

Զատկանց ուշագրաւ էր այդ խուլ պայքարը։

Հացավաճառների անկուշտ ախորժակը գոպելու համար քաղ. վարչութիւնը դրծադրում էր բոլոր հնարաւոր միջոցները օրէնքով թոյլատրված սահմաններում։

Նա պայքարում էր մին-մենակ, ունենալով իր դէմը շահերով իրար հետ կապված հացավաճառների միութիւնը, առանց, սակայն, որևէ աջակցութիւն գտնելու նոյն իսկ գիտակից ու պատասխանատու սպառողների կողմից։

Նրանք սիրում էին խօսել, արտնջալ, քննադատել, բայց որևէ իրական մասնակցութիւն ցոյց տալ պայքարի մէջ զլանում էին։

Դրանից էլ օգուտ էր քաղում հակառակորդ կողմը։ Նա հաշուի էր առնում սպառողների այդ պասիվ դերը և աւելի խրախուսվում։

Այս տարվանից հանգամանքները, ըստ երևոյթին, նպաստաւոր են դասաւորվում սպառողների համար։

Հացի սակագները այլ ևս չեն խախտվում առաջվայ պէս։

Քաղաքային վարչութեան ձեռք առած աւելի եռանդուն և նպատակայարմար միջոցների շնորհիւ, շնորհիւ առևտրականական մասի հմուտ ղեկավարութեան, վերջի վերջոյ հացի խնդիրը կանոնաւոր ընթացք ստացաւ։

Բայց որքան եռանդ խլեց, որքան տրրտունջների, բողոքների և պայքարի ատիթ եղաւ նա, մինչև որ կանոնաւորվեց։

Մինչդեռ մի շատ արմատական միջոց կար այդ արհեստական թանգութեան առաջն առնելու համար։

Այդ արմատական միջոցը հաւաքական ոյժերով, կօոպերատիվ հիմունքներով մըրցութիւնն է նրանց դէմ։

Այդպիսի օրինակներ շատ կան քաղաքակիրթ երկիրներում։

Մեզանում նորնոր միայն փորձերը են լինում այդ ուղղութեամբ։

Լրագիրներից ընթերցողը կը յիշէ, երևի, որ Մոսկվան՝ քաղաքի մի քանի մասերում, գլխաւորապէս չքաւոր, աշխատաւոր շրջաններում, փորձի համար բանում է քաղաքային հատավաճառ խանութներ աւելի էժան գնով հաց մատակարարելու նպատակով։

Համարեա, այդ լուրերի հետ միաժամանակ, Թիֆլիսում այս տարվայ յունվարի 28-ից հանդէս եկաւ «Նոր-Պեկարնեա» ընկերութիւնը՝ ղեկավար ունենալով Մկրտիչ Թայիրեանին և յատկապէս վերջինիս ձեռներէցութեամբ միանգամից բաց արեց հացի 4 փուռեր քաղաքի զանազան մասերում, որոնք հաց են մատակարարում այսօր իր ուժի հացավաճառ բաժանմունքներին։ Այդ փուռերը արտադրում են օրական 100—120 ասպրակ ալիւրի հաց և դեռ չեն էլ կարողանում բաւարարել սպառողների պահանջը։

Եւ այդ ընկերութիւնը սահմանված սակագներից կէս կոպէկ պակասով է վաճառում հացը։

Եթէ այսօր հացավաճառները հրաժարվել են կամայականութիւններից, լռել են ու խոնարհվել, թուում է ինձ, գլխաւոր պատճառը այդ նոր գործօնի երևան գալն է։

«Նոր Պեկարնեայի» գործունէութիւնը ոչ միայն ձեռնտու է սպառողների համար, ոչ միայն լաւ տուած հացի որակի տեսակէտից, այլ և շահաւէտ հէնց իրա ընկերութեան համար։

Մենք համոզված ենք, որ եթէ այդ ընկերութիւնը 4 փուռերը վերածէր մէկի, անհրաժեշտ ընդարձակումներն ու նորմուծութիւնները մտցնելով միաժամանակ նրա մէջ, և, գլխաւորապէս, կանոնաւորէր հացի մատակարարութեան գործը—հացը հասցնէր իր բաժանմունքներին ոչ թէ առաւօտեան ժամը 8-ին, այլ 6-ին, տեղափոխէր ոչ թէ սայլով, այլ աւտոմոբիլով—ծախքերը զգալի չափով կը կրճատվէին և աջողութիւնը ապահովված կը լինէր միանգամայն։

Յամենայն դէպս, այդ նոր գործօնի հանդէս գալը արժանի է արձանագրութեան մամուլի կողմից, և բարոյական խրախոյսի սպառողների կողմից։

Միևնոյն ժամանակ արհեստական թանգութեան դէմ մաքառելու դա միակ նպատակայարմար ձեն է, որի վրա քաղաքային վարչութիւնը պէտք է ուշադրութիւն դարձնի։

Հացի խնդրում հանդէս եկող այդպիսի մրցակցի նման մի գործօն էլ անհրաժեշտ է մսի խնդրում։

Մանաւանդ որ, չը նայելով ձեռք առնված միջոցներին, մինչև օրս էլ չէ կանոնաւորվել։

Եւ չէ կանոնաւորվել աւելի շատ սպառողների հէնց իրանց անփութութեան շնորհիւ։

Սակայն այդ մասին յաջորդ անգամ։

Աշխատակից

ԾԵԾ Ը

Որքան էլ բոլորս ըստ երևոյթին դէմ ենք ծեծին, բայց մեր կեանքի որ անկիւնն էլ նայելու լինէք, ամեն տեղ էլ նա գոյութիւն ունի։ Ծեծում են ընտանիքում, ծեծում են արհեստանոցում, ծեծում են եւ դպրոցում...

Եւ մինթէ ժամանակ չէ վերջ տալու այդ մարդկային պատիւը ստորացնող տգեղ սովորութեանը։ Կամ ով պէտք է լինի դրա դէմ կռիւ յայտարարողը. արդեօք, ոչ մեր դըպրոցական հասատութիւնները։ Բայց չէ՞ որ նրանք էլ զերծ չեն դրանից։

Եթէ այսպէս թէ այնպէս կարելի է նեղել, երբ ծեծում է գիւղական դահիճ տատուտէրը, վաշխառու կուլակը, կոպիտ ամուսինը կամ նոյնիսկ գիւղական ուսուցիչը, միանգամայն ներելի չէ և անգամ դատապարտելի է, երբ այդ նոյնը տեղի է ունենում քաղաքներում ապրող լուսաւորված հայրիկների մէջ և... քաղաքներում գտնվող դպրոցական հասատութիւններում ևս... Առաջ կը բերեմ մի քանի նմուշներ, որոնք տպված են հայ և ռուս լրագիրներում։

«Совр. Сл.» լրագրի փետրվարի համարում գրված է, որ «Մուրավյի» Բարեգ. Ընկ. կից արհեստական դպրոցի աշակերտուհիները յաճախակի ենթարկվում են ծեծի և հայհոյանքների դպրոցի կառավարչուհու և նրա ամուսնու կողմից։ Աշակերտուհիներից մեկին ծեծելիս կառավարչուհին մինչև անգամ թոյլ է տուել իրան նստել երեխայի գլխին և այլն։

«Մշակի» անցեալ դեկտ. համարներից մէկում գրված էր, որ Թիֆլիսի Վանքի դպրոցում ուսուցիչը ծեծում է աշակերտներին։

«Հօրիզոնի» մարտի 8-ի համարում գրված է, որ Կրասնօվոդսկի ծխ. դպրոցի աշակերտներին ծեծի է ենթարկում դպրոցի ուսուցիչը։

Զը պէտք է մոռանալ, որ սրանք այն տեղեկութիւններն են, որոնք տպվել են առաջիկայ հոկտ. 12-ին աւելի մեծ շուքով և հանդիսաւորութեամբ։

Եթէ «Հօրիզոնը» իր յիշեալ յօդուածի մէջ այն միտքը յայտնէր, թէ քանի որ իրողութիւնը կատարված է, քանի որ կառավարութիւնը թոյլատրութիւն է տուել դպրոցական ֆոնդի համար, եկէք միանանք և միահամուռ ոյժերով կատարենք համազգային յօբելեանը, մենք ա՛ինայն ուրախութեամբ ընդառաջ կը գնայինք այդ ցանկութեան և կը պատասխանէինք. «Այո, եկէք և միասին տօնենք»։ Բայց յիշված յօդուածից բնաւ այդպիսի հոտ չէ փչում։ Ծաղրելով նախ կատարված նախատօնակները, ուրանալով այն բազմաթիւ հանդէսները, գրական, երաժշտական երեկոյթները և ցերեկոյթները, դասախօսութիւնները, ատենախօսութիւնները, որոնք կատարվեցին Ռուսաստանի գրեթէ բոլոր քաղաքներում, ազգային-կուլտուրական և դպրոցական հասատութիւնների մէջ, ինչպէս նաև Ամերիկայում, Եգիպտոսում, Պարսկաստանում, նա նորից կոչ է անում, որ անցեալ տարվայ կազմացած չարաբաստիկ յօբելեանական յանձնաժողովը, որ լուծվել էր, դարձեալ կազմվի և գործի նոյն ուղղութեամբ։ Տարբերութիւնը միայն այն է, որ մինչ անցեալ տարի «Հօրիզոնը» կովկ. Հայոց Հրատ. Ընկերութիւնն էր հարարում ամենաժողովրդական հասատութիւնը հայոց մէջ և նրան էր հարարում միակ ձեռնհասը՝ կանգնել գործի գլուխ, այսօր, մոռանալով նրան, Հայ Գրողների Ընկերութիւնն է համարում ա՛ինաժողովրդականը և նրան է առաջարկում կանգնել գործի գլուխ։

Սակայն ով և կանգնի գործի գլուխ, և ոչ մի աջողութիւն չի ունենայ, եթէ կամենայ հետևել չարաբաստիկ և լուծված յանձնաժողովի ուղղութեան։ Այս թող լաւ հասկանան չը հակացողները և զուր տեղ նոր գժտութիւններ չը սերմանեն։

Մենք մեր կողմից խորհուրդ ենք տալիս Թիֆլիսի Յօբելեանական Մասնաժողովին, որ ընտրվեց անցեալ տարի հոկտեմբերին Բօրսայի դահլիճում, շարունակել իր գործունէութիւնը և համերաշխաբար էջմիածնի Յօբելեանական Յանձնաժողովի հետ պատրաստել համազգային տօնախմբութիւնը, որ պէտք է կատարվի այս տարի հոկտեմ. 12-ին էջմիածնում։

ՀԱՅՈՒՄԻՍ

Ш

Հայը

Կենսական խնդիրների մէջ հայի խնդիրը ամենաառաջին տեղն է բռնել մինչև։

Մեզանում նա դարձել է հրատապ. և կնճռոտ, մանաւանդ այս վերջին երկու տարին։

Զը նայելով շուկայի նօրմալ պայմաններին, Թիֆլիսի հացավաճառները ամեն կերպ ձգտում էին գները պահպանել որոշ բարձրութեան վրա։

Աւելի բարձր, քան սակագներն են թոյլ տալիս։

Այդ ձգտումը այնքան կամայական էր, որ քաղ. վարչութիւնը ստիպված եղաւ մի կողմից լուրջ քննութեան նիւթ դարձնել հարցը, իսկ միւս կողմից ստիպողական միջոցներ ձեռք առնել։

Այդ միջոցների հանդէպ հացավաճառները տեղ-տեղ ուղղակի ըմբոստանում էին, տեղ-տեղ, պատասխանատուութիւնից խուսափելու համար, ձևականօրէն ենթարկվում սակագնին, իսկ, իրօք, ալիւրի տեսակների խառնուրդի օգնութեամբ՝ առաջ մղում իրանց նպատակը, իսկ այդ բոլորից անկախ՝ հաւաքական դիմումներով ու խնդրագրով մաշում էին քաղաքային հասատութեան և նահանգական վարչութեան շեմքերը։

Մենք արդէն գիտենք, թէ ինչպէս, այդ դիմումների ազդեցութեան տակ, սակագները մի քանի անգամ վերաքննվեցին, փոփոխվեցին և ապա սահմանվեց այն, ինչ որ գոյութիւն ունի այսօր։

Զատկանց ուշագրաւ էր այդ խուլ պայքարը։

Հացավաճառների անկուշտ ախորժակը գոպելու համար քաղ. վարչութիւնը դրծադրում էր բոլոր հնարաւոր միջոցները օրէնքով թոյլատրված սահմաններում։

Նա պայքարում էր մին-մենակ, ունենալով իր դէմը շահերով իրար հետ կապված հացավաճառների միութիւնը, առանց, սակայն, որևէ աջակցութիւն գտնելու նոյն իսկ գիտակից ու պատասխանատու սպառողների կողմից։

Նրանք սիրում էին խօսել, արտնջալ, քննադատել, բայց որևէ իրական մասնակցութիւն ցոյց տալ պայքարի մէջ զլանում էին։

Դրանից էլ օգուտ էր քաղում հակառակորդ կողմը։ Նա հաշուի էր առնում սպառողների այդ պասիվ դերը և աւելի խրախուսվում։

Այս տարվանից հանգամանքները, ըստ երևոյթին, նպաստաւոր են դասաւորվում սպառողների համար։

Հացի սակագները այլ ևս չեն խախտվում առաջվայ պէս։

Քաղաքային վարչութեան ձեռք առած աւելի եռանդուն և նպատակայարմար միջոցների շնորհիւ, շնորհիւ առևտրականական մասի հմուտ ղեկավարութեան, վերջի վերջոյ հացի խնդիրը կանոնաւոր ընթացք ստացաւ։

Բայց որքան եռանդ խլեց, որքան տրրտունջների, բողոքների և պայքարի ատիթ եղաւ նա, մինչև որ կանոնաւորվեց։

Մինչդեռ մի շատ արմատական միջոց կար այդ արհեստական թանգութեան առաջն առնելու համար։

Այդ արմատական միջոցը հաւաքական ոյժերով, կօոպերատիվ հիմունքներով մըրցութիւնն է նրանց դէմ։

Այդպիսի օրինակներ շատ կան քաղաքակիրթ երկիրներում։

Մեզանում նորնոր միայն փորձերը են լինում այդ ուղղութեամբ։

Լրագիրներից ընթերցողը կը յիշէ, երևի, որ Մոսկվան՝ քաղաքի մի քանի մասերում, գլխաւորապէս չքաւոր, աշխատաւոր շրջաններում, փորձի համար բանում է քաղաքային հատավաճառ խ

լրագրական էջերում։ Բայց որքան են չը տպվածները և կամ տպվածները, որոնց մասին ես կարող եմ բոլորովին տեղեակ չը լինել։

Եւ երբ մեր կրթական հաստատութիւններում էլ տեղ ունի ծեծը և ծեծում են նոյնիսկ աւագ ուսուցիչները, էլ ո՞ւմից կամ ո՞րտեղից, ասէք խնդրեմ, պէտք է բարի օրինակ վերցնեն «տգէտ ու կոպիտ մարդիկ»...

Սակայն ծեծի սահմանը դրանով էլ չէ վերջանում։

Նա ունի մի առանձին աշխարհ ևս, որտեղ ծեծը գործադրվում է աւելի ազատ և ընդարձակ կերպով։

Դա տներում, խանութներում և փոքրիկ արհեստանոցներում վէշակ սովորելու նպատակով 3—5 տարի ժամանակով ծառայութեան մտած փոքրիկ «աշակերտների» աշխարհն է, որտեղ իւրաքանչիւր տնտան յանցանքն անգամ վարձատրվում է սովորական դարձած ծեծով...

Արդ, երբ ծեծը գաւառական խաւար գիւղերից սկսելով մտնում է քաղաքի արհեստանոցները և գլուխը հանում նաև դպրոցական նստարանների տակից, ինքն իրան հարց է ծագում, թէ ո՞վ վերջապէս պէտք է լինի այդ ծեծերին վերջ տուողը, եթէ ոչ իւրաքանչիւր գիտակից և պատասխանատու հասարակութիւն իր դպրոցների միջոցով։

Իսկ հասարակութիւնը այդ անել կարող է միայն այն ժամանակ, երբ ծեծը կը վերանայ նախ դպրոցից, երբ նրա աւագ-ուսուցիչները կը դադարեն ծեծը համարել որպէս դաստիարակութեան մեթոդ այդ դպրոցական հաստատութիւններում։ Ուստի պէտք է հէնց դպրոցներից էլ սկսել, որովհետև նրանք են մեր դաստիարակութեան միակ աղբիւրները, որ և պէտք է մաքուր լինեն որպէս այդպիսիք և այս դէպքում օրինակելի։

Այլապէս, եթէ այսպէս շարունակվի, կարող է որևէ անկիւնից գլուխ բարձրացնել փորձել նաև հնացած, բայց տխուր յիշողութիւններ թողած «փալաքան» ևս...

Բ. Մ.

ՑԵՆԷԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Ցանքսերի դուրքիւնը մեզանում

Խանքենդ, 20 մարտի

Այս տարի իսկական ձմեռը սկսվեց յունվար ամսի սկզբից և տևեց մինչև փետրվարի վերջերը. իսկ մարտի սկզբից ըստ կարգի տաք եղանակը, որ թէպէտ գարնանային էր, բայց չոր, երաշտային։

Մեր շրջանի գիւղացիութիւնը, որ սովորութիւն ունի միշտ աշնանացանը «Նաւասարդին» սկսել, այս տարի էլ սովորական պէս վարվեց, սակայն յունվարի ցուրտը տեղ-տեղ կորել է արաերը. ծլել և լաւ ապագայ են խոստանում այն արաերը, որոնք «Նաւասարդից» ուշ, աշնան վերջին ամսումն են ցանված։

Առ այժմ այսքանը կարելի է ասել, որ առ հասարակ աշնանացանը՝ եթէ զերծ մնալու լինի զանազան պատահարներից՝ բարեյաջող բերք է խոստանում։

Մեզանում գարնանացանն արդէն մարտի 10-ից է սկսված։

Եթէ երաշտը այնպէս շարունակվեր, ինչպէս մարտի սկզբից էր սկսել, հողը հարկաւոր փափկութիւնը չէր ունենայ. սակայն բարեբաղդաբար այսօրվանից սկսեց ձիւնախառն անձրև. եթէ նորից սառնամանիք չը լինեն—ինչպէս շատ տարիներ պատահում է—ապա կարելի է յուսալ, որ գարնանացանը սպասած արդիւնքը կը տայ։

Ա. Ասլանեան

—

Ծխական դպրոցի նոր օրէնքի հիմնադրիչը

Մեծ-Ղարաքիլիսա, 24 մարտի

Այսօր, խուռն բազմութեան, քահանայական դասի, ուսուցչութեան, աշակերտութեան, երկսեռ հասարակութեան ներկայութեամբ կատարվեց մի տարի առաջ հրդեհված ծխ. երկդասեան դպրոցի փառահեղ յատակագծի պլանիրովկան։

Երևանից եկել էր ճարտարապետ Պօղոս Բէշիշեան իր իսկ ձրիապէս նկարած յատակագծի պլանիրովկան զեկավարելու համար։

Շինարարական յանձնախումբն իր գործում էր, հասարակութիւնը՝ ոգեորված։ Տեղացի Մկ. Ցարութիւնեան նուիրեց իր մօր անուամբ առ ձեռն 500 ր.։ Բազմութեան կեցցէների ձայնը երկար հնչում էր հրապարակում։

Հ. Ամատունի

—

Գիւղական ցաւերից

Գիշի (Շուշու գ.), 26 մարտի

Տանեհինգ օրից աւել է ինչ՝ մորեխը ջնջելու պատրաստութիւններ են տեսնվում։ Սակայն գիւղացիք չը գիտեն ինչ անել. ամեն տարի գարնանային գործի եռուն ժամանակը շաբաթներով ասնում են կօս, իսկ իրանց անտեսական գործերը երեսի վրա են մնում. գոնէ սահմանված վարձն էլ է ստանային, գէթ մի փոքր թեթևութիւն կը լինէր։ Ցանկալի է իմանալ, թէ գանձարանից այդ աւելով բաց թողնված տասնեակ հազարները ուր են գնում։

Արդէն այստեղի հողերն ևս սկսել են գրել, ստուգել, կալուածատէրերից գնելու համար։

Գեղեցիկ եղանակներից յետոյ՝ ամսի 18—19-ին ձիւն եկաւ։ Ծառերը ծաղկել են, բայց դեռ յայտնի չէ ցրտահար լինելը։

Սաթ. Զաքարեան

ԵՒԼԱԽ-ՇՈՒՇԻ ԵՐԿԱԹՈՒՂՈՒ ԳԾԻ ԱՊԱԳԱՅ ԵԼԵՒՄՈՒՏՔԸ

Բագու, 28 մարտի

Պաշտօնական աղբիւրներից երևում է, որ մի տարվայ ընթացքում, այն է 1909 թ. Եւլախից դուրս է եկել թէ մարգասար և թէ սարանքատար 188,959 վագօն, իսկ Եւլախ է մտել նոյն թւին, նոյնպէս մարդ.-ապրանքատար վագօններ 189,317։ Դէպի Եւլախ տարված ու Եւլախից արտահանված է այդ վագօններով 3,416,277 պուդ ապրանք։

Շուշուց և շրջակայքից Եւլախ կայարանի միջոցով արտահանված է գինի, մեղաք, պղինձ, իւղ, պանիր, սպիտաս, զանազան մրգեղէն, բուրդ, մորթի, կաշի, կարպետ, ցորեն, բրինձ, գարի, կենդանիներ, թռչնեղէն, կաղնու և այլ փայտեղէն և այլն։ Իսկ ներմուծվել է դրսից երկաթ, մանուֆակտուրի և այլ առևտրի համար զանազան ծախու ապրանքներ, շաքար, ալիւր և այլն։ Սակայն պաշտօնական աղբիւրներից դուրս ենթադրվում է, որ մասնաւոր մարդանց միջոցով արտադրված ու արտահանված ապրանքը առնուազն պիտի լինի 10%-ով, որի չափը 341,628 պուդ է։ Ուրեմն ընդամենը 3,757,905 պուդ։

Ի նկատի առնելով, որ դէպի Եւլախ տարվող ու մտնող ապրանքները միմիայն Շուշու համար չեն, այլ Եւլախի ճանապարհով նուխու շրջանն էլ է ստանում և ուղարկում ապրանք, ուստի այդ քանակից 30%-ը ճանապարհների հաղորդակցութեան ճարտարապետները հաշուում են նուխու ու շրջակայքի վրա, իսկ 70%-ը, որը կանէ 2,630,533 պուդ, Շուշու և իր շրջանի վրա։

Եւլախում տոմսակ գնողներ եղել են մի տարվայ ընթացքում (1909 թ.) 61,071, նոյնչափ եղել է դէպի Եւլախ գնացողների թիւը. ուրեմն տոմսակ գնողների թիւը կազմում է 122,142 հոգի։ Եւ եթէ այդ թիւի վրա աւելացնենք առանց տոմսակի կամ զուտ ապրանքատար գնացքներով եկող-գնացողներին, պիտի զալ այն եզրակացութեան, որ 140,000 տոմսակ պիտի ծախվի։

Տոմսակների թիւից էլ պիտի հանել որոշ % նուխի և շրջակայքը գնացողներին, որոնք Շուշու գծի հետ ոչ մի կապ չունեն։ Եւլախ կայարանից ժողովված տեղեկութիւններից երևում է, մօտ 35,000 տոմսակ գնողները Շուշի չեն գնում, այլ նուխի. հետևաբար այսօր պարզ է, որ Եւլախ-Շուշի երկաթուղին կարող է ունենալ ոչ պակաս քան 105,000 երթևեկող։

Ճանապարհների հաղորդ. ճարտարապետ Կ. Ա. Բազարշեանի զեկուցման համաձայն՝ վերոյիշեալ ճանապարհորդներին պիտի բաժանել հետևեալ կարգերի։ 3%, այսինքն 3,150 հոգի, առաջին կարգի ճանապարհորդ. 16%-ը, այսինքն 16,800 հոգի, երկրորդ կարգի. իսկ 81%-ը, այն է 85,050 մարդ, երրորդ կարգի։

Տոմսակների գինը, համաձայն ներկայ կարգերի և տիրող օրէնքների, ի նկատի առնելով գծի երկարութիւնը, Եւլախ-Շուշի գիծը, որը հարիւր վերստ չէ հասնում, հետևեալ կերպով պիտի նշանակվի. առաջին կարգի տոմսակը կարժենայ 4 ր. 50 կ., երկրորդ կարգինը՝ 3 ր. 50 կ., իսկ երրորդ կարգինը՝ 2 ր. 50 կ.։ Այդ հիման վրա՝ I, II և III կարգի տոմսակներից և 2.630.533 պուդ ապրանքից սպասվում է, դեռ գիծը չը վերջացած, 680,179 ռուբլի մուտք։ Այդ մուտքի վրա պիտի աւելացնել նաև այն 40,000 ր., որը իւրաքանչիւր տարի կառավարութիւնը վճարում է գանձարանից՝ պօստը Եւլախից Շուշի և Շուշուց Եւլախ փոխադրելու, զինորական մթերքների և այլ նշանաւոր պաշտօններ տանելու համար պօստային կայարանների կապալառուներին։ Այդպիսով ընդամենը մուտքը լինում է 720,179 ռուբլի տարեկան՝ ներկայ պայմաններում։

Ընդհանուր ելքը, ի նկատի առած բոլոր մանրամասնութիւնները, կազմում է 291,034 ռուբլի։ Այդպիսով զուտ արդիւնք սպասվում է 429,145 ռուբլի։

Աւելորդ չեմ համարում աւելացնել, որ այդ նախագիծը կազմելիս Սարուխանեանը ի նկատի է ունեցել սկզբից շինել միայն 86 վերստ, մինչև Բալլուջա, Խանի-Բազին մօտ, իսկ մնացեալ 11 վերստը սկսել երեք տարի յետոյ տացվող եկամուտից։ Այդ նպատակով էլ՝ որոշված է եղել 86 վերստ ճանապարհի համար 2.500,000 ռուբլի։ Այդ գումարը, որը պիտի ծախսվէր գծի կառուցման վրա՝ վերցնելով մուտքը՝ զուտ աշխատանք երևում էր 17%։

Վերջին ժամանակներս նախագիծը փոխվեց. այժմ կառուցվում է ամբողջ գիծը—97 վերստ—միաժամանակ, հետևաբար և պահանջում է աւելի խոշոր գումար, որը ներկայ պայմաններում չէ կարող 12%-ից աւելի զուտ արդիւնք տալ։

Գործին աւելի մօտիկ մարդիկ սպասում են, որ գիծը վերջանալուց յետոյ՝ ոչ միայն ներկայումս արտահանվող կամ ներմուծվող ապրանքը դարձեալ 2.630.533 պուդ կը լինի, այլ կրկնապատիկը. նոյնը սպասվում է նաև ճանապարհորդների վերաբերմամբ։ Բացի այդ, Աղդամի շրջակայքում կան 70 քառակուսի վերստ այդպիսի, որոնցից սպասվում են 500,000 պուդ զանազան մթերքներ, որ շատ հեշտութեամբ կարելի է փոխադրել կովկասեան զանազան վաճառաշահ քաղաքները։

Այդպիսով Եւլախ-Շուշի երկաթուղին կը ստեղծէ արդիւնաբերութեան մի նոր շրջան, որի նմանը Կովկասի երկաթուղագծերից ոչ մէկը չէ ստեղծել, մանաւանդ որ այդ գծի հետ զործ չէ ունենալու միմիայն Շուշու գաւառը, այլ և Շուշուն կից կայ Զանգեզուրը, որը աւելի զարկ կը տայ, քան Շուշին։

Ս. Գարագաշ

—

ՎԵՐՋԱՊԷՍ...

Դիլիջան, 15 մարտի

Յունվարի 15-ի չարաստիկ դէպքը—Պօղոս-Բիլիսայի 6. քահ. Թումանեանի գիւղական ուսուցչին ծեծելը—ահեղ տուեց մեր շրջանի բնակչութեան ամիս ու կէս զրաղվելու ասէկօսներով, վարկաբեկ անելով թէ ուսուցչին և թէ քահանային։

Քահանան քաջութիւն ունեցաւ նոյնիսկ մամուլի մէջ («Մշակում») հերքել թղթակցի տուած տեղեկութիւնը, ժխտելով ուսուցչին ծեծելու փաստը։ Ծեծված ուսուցիչը մօտ 1 ամիս պառկեց Թիֆլիսում Արամեան հիւանդանոցում։

Մարտի 3-ին Պօղոս-Բիլիսայի ծխ. դպրոցի հոգաբարձութեան նախաձեռնութեամբ և քահանայի և ուսուցչի հաշտանութեամբ կայացաւ միջնորդ դատարանի դատը։ 10-ժամեայ հարցաքննութիւնից յետոյ դատարանը յանգեց հետևեալ եզրակացութիւններին ու վճռին։

1) Միաձայն յանցաւոր ճանաչել ուսուցիչ Ս. Յովհաննիսեանին, որ անժամանակ (երեկ. ժամը 8—9-ին) գնացել է Յ. քահ. Թումանեանի գոմը և տրիթ տուել անսխրտ դէպքին։

2) Միաձայն յանցաւոր ճանաչել Յ. քահ. Թումանեանին, որ, հիմնվելով զանազան ասէկօսէների և ոչ-ապացուցված հնթադրութեան վրա՝ յարձակվել է ուսուցչի վրա վերջինիս բնակարանում և խոշտանգել անողորմ կերպով, որից դատարանը սպանման սոսկալի ոճիրն էր սպասում այդ դէպքում։ Որ նա խրել է՝ թէ հասարակութեան, թէ հայ մամուլը («Մշակ») և թէ դատարանին՝ ժխտելով ուսուցչին ծեծելու վկաներով ապացուցված իրողութիւնը։

Ուստի միջնորդ դատարանը վճռեց.

ա) Ենթարկել ուսուցիչ Ս. Յովհաննիսեանին 15 ր. տուգանքի, վրան բարդելով և բժշկվելու ատիթով արած ծախքերը։

բ) Պարտաւորեցնել նրան՝ ներողութիւն խնդրել հասարակութիւնից։

գ) Ենթարկել Յ. ք. Թումանեանին 25 ր. տուգանքի։

դ) Պարտաւորեցնել՝ մամուլի միջոցով յետ վերցնել իր արած ժխտումը ծեծելու ատիթով։

ե) Զեկուցել այդ մասին հոգ. թեմ. իշխանութեան՝ պատշաճ պատժի ենթարկելու հոգաբարձու յանցագործ Յ. ք. Թումանեանին ի զգուշութիւն այլոց։

զ) Դանձված 40 ր. տուգանքով վճարել Ս. Վարդանեանի ամսավարձը (նա պարապել է դպրոցում ուսուցչի բացակայութեան միջոցին) և դատի ատիթով ծախքերը հոգալ։

Այժմ հերթը թեմ. իշխանութեանն է։ Տեսնենք ինչ կանի նա, ինչպէս կը կանխէ նմանօրինակ քսմնելի դէպքերի կրկնումը գաւառում։

Avsir

—

ԽԱՅՏԱՌԱԿ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Մանգլիս, 25 մարտի

Ծակա գաւառամասում յունվարեակ Բայբուրթ գիւղի մօտ, 1—1½ վերստ հեռաւորութեան վրա, գտնում են Խաչ գիւղացի Բագրատ Զղլեանցի դիակը։ Զարգործները յափշտակել են նրա մօտ եղած 1500 ռուբլուց աւելի փողերը։ Սպանողները այնպիսի միջոցների են դիմել, որ դժուար չէ ենթադրել, թէ ովքեր էին նրանք. գլուխը ջարդել են կացնով, բայց ցոյց տալու համար, որ մնային գործիքով չէ սպանված, մարմնի մի քանի տեղերին սուր զէնքով ի զուր վէրքեր են հասցրել, բոլոր վէրքերը չորացրել են մոխրով։ Նրա շորերի ծալքերում հացահատիկներ էին մնացել։ Երևի, թէ նրան սպանել են ընակարանում և այն էլ քնած ժամանակ, իսկ յետոյ դուրս բերել ու գցել գիւղի մօտ։ Դիակի ընկած տեղում ոչ մի հետք չը կայ՝ թէ արեան, թէ մարդկանց և թէ ձիու։ Հաւաքվում են 4 հայ և մի յոյն՝ գիւղի հասարակութիւն, հրաւիրում են յոյն Բայբուրթ գիւղացուց, ոչ ոք չէ գալիս. ասում են, որ տանը մնացել են կանայք, ողոմարդիկ գնացել են մօտիկ յունաց Բէշտաշէն գիւղը, երևի, խելօքներից խելք հարցնելու համար։

Գիւղական ոստիկանութիւնը, քննութիւն անելով, գտնում է, որ յանցագործութեանը գիտակից է Բայբուրթ գիւղացի Իսակ Կալպասովը, բանտարկում է նրան և յայտնում է բարձր իշխանութեանը։ Անցնում է մի շաբաթ, Ծակայի մեծամեծներից մի քանիսը, բացի անմիտ յիւրիւրանցից՝ թէ ովքեր կարող էին լինել սպանողները, խելօքացնում են հէնց Իսակ Կալպասովին, որը 24 ռուբլի վճարելով բերել է տալիս խաղարկու շեր։ Պրիտաւի ու շատ գիւղերի մարդկանց ներկայութեամբ՝ շունը երեք անգամ կանգ է առնում Իսակ Կալպասովի վրա և իր հաղորդ յայտարարում, թէ ով է մեղսակիցը։

Կալպասովին տանում են ու նոտարցնում գաւառական բանտը. այժմ նա գրաւակալով դուրս է եկել և իր գլխի ճարը տեսնում, թէ այսպէս և թէ այնպէս։

Հանգամանքներից երևում է, որ Բագրատ Զղլեանցը և Իսակ Կալպասովը ընկերութեամբ եղջիւրաւոր անասունների առևտուր էին անում։ Դէպքից առաջ տարել էին Թիֆլիս ու ծախել 18 գլուխ ապրանք և վերադառնում էին միասին, որ հասնեն իրանց տները Բարեկենդանի վերջին օրերում։

Բագրատ Զղլեանցը գնում է մօտ 100 ռուբլու ապրանք, իրեղէններ և ուտելիք, վարձում է ծալկացի մի յոյն կառապան, գալիս են կառապանի տունը Եայլու գիւղ։ Կառապանը խոստանում է տան օրերից յետոյ տանել ապրանքը և յանձնել Զղլեանցին։

Դէպքից յետոյ կառապանը իւրացնում է ապրանքի մեծ մասը, զրկելով Զղլեանցի աղքատ ընտանիքին և որբերին։ Երևի սատանային հեշտ է թալանելը, քան կենդանուն։

Զղլեանցը և Կալպասովը միասին դուրս են գալիս ու գնում օր ցերեկով։ Նրանց տեսել են Բէշտաշէն գիւղի զինուորները ուտելիս և խմելիս։ Բէշտաշէնից մի քիչ դէնը Բայբուրթ գիւղն է, որտեղ ապրում է Իսակ Կալպասովը։ Վերջինս ցոյց է տալիս, որ Զղլեանցը եղել իր տանը, փողերի հաշիները վերջացնելուց յետոյ նա ճանապարհ է դցել նրան դէպի Խաչ գիւղ և սպանութեան մասին ոչինչ չը գիտէ։ Բայբուրթ գիւղի բոլոր շրջակայ գիւղերը յունարնակ են՝ Բէշտաշէն, Ֆարաքօյ և Գեարեակ։

Անցնենք պատմութեանը։ Ամբողջ Ծալկայի հայ և յոյն բնակիչները 1828 թուականի ռուս-թիւրքական պատերազմից յետոյ Թիւրքիայից բերված գաղթականներ են։ Այդ երկու ազգութիւնները հէնց Թիւրքիայում ապրում էին իրարվաղելի հարևաններ, բարեկամներ և եղբայրներ։ Տեղափոխվելով Ռուսաստան պահում ու պահպանում էին նոյն յարաբերութիւնները, հաւատարմութիւնը և կարեկցութիւնը։ Եւ ահա յոյն ազգաբնակութեան մէջ սկսում են երևալ բարոյապէս ընկածներ, որոնք օրէ-ցօր ամօթանք պիտի բերեն այդ ազգաբնակութեանը։

Հետաքրքրական է տեսնել, թէ ինչ միջոցներ է ձեռք առնում նոյն այդ ազգաբնակութիւնը արմատախիլ անելու իր միջից գէշ յանցագործներին։

Բայբուրթի հասարակութիւնը առայժմ պապանձվել է և զսպել իր խղճի ձայնը։

Այդ հասարակութեանը կարիք է գիտակցել իր պարտականութիւնը դէպի այն քսմնելի եղեռնագործութիւնը, որը կատարվել է իրանց գիւղի մօտ, որպէսզի անտարբեր վարմունքով վարկաբեկ չանվի իր անունն ու պատիւը, չը նսեմացնէ իր օջախի յարգանքը, որպէսզի մարդիկ չը շարեն նրանց առաջարկած աղ ու հացը և երես չը դարձնեն նրանց ընկերութիւնից, որպէսզի կասկածամտութեամբ չը մտնեն նրանց կատարի տակ և չը տեսնեն նրանց ատելի մահը շնթռած ամենքի համար։

Ա. Տէր-Եղիազարեան

—

ԳԵՏԱՇԷՆԻ ՀՈՂԱՑԻՆ ԿՐԻԶԻՍԻ ԱՌԻԹՈՎ

I

Գետաշէն գիւղը, որ գտնվում է Գանձակ քաղաքից դէպի հարաւ 25 վերստ հեռաւորութեան վրա, հնումը կոչվելիս է եղել «Զելաբերդ» (Զրաբերդ)։ Վերջին կոչման ծագումը պատմական է։

Երբ ռուսները գրաւում են Գանձակ քաղաքը դեռ 1805 և 1806 թ. թ., Կովկասի և Անդրկովկասի գլխաւոր հրամանատար իշխ. Ցիցիանովի հրամանով Շուշու գաւառի Զրաբերդ մհալի Մեծ-Շէնն անունով գիւղից 80 տուն բնակիչ տեղափոխվում են Գետաշէն գիւղը։ Այս նոր տեղը Ջրաբերդցիք, անհամեմատ մեծամասնութիւն կազմելով, երկար տարիներ շարունակ, մինչև 1870 թուականները, պահպանում են «Զելաբերդ» անունը նաև պետական տեսակների պաշտօնական գրութեան մէջ։

Իշխան Ցիցիանովը Ջրաբերդցիներին Գետաշէն գիւղը տեղափոխելուց յետոյ, լեռնային հողի անբերրիութեան և պակասութեան պատճառով՝ նրանց տիրապետութեանն է յանձնում Գէրան կոչված տափարակ տեղը։ Այդ վայրի տարածութիւնն է 8228 դես. 2191 սաժ. բերրի, վարելու համար պիտանի հող և 3611 դես. 479 սաժ. անբերրի հող, ձմեռվայ արօտատեղ՝ հեթաղ։ Այդ տեղի սահմաններն են՝ մէկ կողմից Գէրան-չայը, միւս կողմից Օղրլ-հօլին, երրորդ կողմից Բօրսունլու գիւղի հողաբաժինը և չորրորդ կողմից Գէրան-գիւղերի։ Այդ ժամանակից սկսած այդ տեղը կոչվում է «Գէրան Զելաբերդ-երի»։

Հասարակութիւնը այդ անապատը ջրելու համար իր սեփական ոյժով, միջոցներով, մեծ զրկանքներ կրելով արիւն է վերցնում Գէրան չայից և խոր, դժուար ձորերով, ապառաժ տեղերով 5—6 վերստ հեռաւորութեամբ՝ տանում մինչև իրանց վարելահողերը։ Սրանից յետոյ գետինը ստանում է այլ որակ, այլ նշանակութիւն, և Ջրաբերդցիք սկսում են աստիճանաբար հաստատվել այդ նոր տեղը, ստեղծելով իրանց համար հանգիստ և բաւարար կացութիւն։

Կեանքը ժամանակների հետ պտտում է իր անխուսափելի ժամանակները տարիներին թափանցում փոխվում են և նրանց հետ միասին փոխվում են ժողովրդի հասարակական, քաղաքական, տնտեսական կեանքի պայմանները՝ ոմանց համար բերելով դարդ ու տառապանք, ցաւ, արտասուք, ոմանց համար՝ աջողութիւն, բաղդ ու ծիծաղ...

1862 թ. կամերալական նկարագրութեամբ Զրաբերդ (Գետաշէն) գիւղը բաղկանում է 162 տուն բնակիչներից։ Այդ 162 տունից բացի վերև յիշածս 11,240 դես. 270 սաժ. Ջրաբերդի և անջրդի գեռնից, ունենում է իր պրապիտութեան տակ և լեռնային տեղում, Գետաշէն գիւղի շուրջը 1761 դես. անջրդի յարմար հող և 697 դես. 1344 սաժ. արօտատեղի։

Գէրանը Գետաշէն գիւղից դէպի արևելահիւսիս գտնվում է 35—40 վերստ հեռաւորութեան վրա։

Մինչև 1867 թիւը, այն է՝ մինչև Գանձակը նահանգական քաղաք դառնալը, Գէրան-չայը սահման է եղել երկու նահանգների միջև—Թիֆլիսի և Շամախու։ Հողատէր Ադիգեօղլօվները բնակութիւն ունենալով գետի աջ կողմը՝ ենթակայ են եղել Շամախու նահանգի իշխանութեանը. իսկ Ջրաբերդցիները՝ Թիֆլիսի նահանգի իշխանութեանը։ Ադիգեօղլօվները միշտ ձգտելիս են եղել անցնել գետի ձախ կողմը՝ Ջրաբերդցիների ձեռքից գետի մի մասը խլելու, յափշտակելու տենչով, սակայն Ջրաբերդցիք նրանց դէմ կանգնելով, կռուելով, արեան գնով են այդ հողերը յափշտակութիւնից ազատել, պաշտպանել։ Դա այն տեղն է, որ Զելեաեվն է տիրացել։

1867 թիւից, Գանձակը նահանգական քաղաք կոչվելուց յետոյ, իրերի դրութիւնը փոխվում է։ Գէրան-չայը կորցնում է իր պատմական-սահմանագանձնական նշանակութիւնը, և Ադիգեօղլօվների համար ազատ դուռն է բացվում գետի ձախ կողմը վերցնելու և իրանց վաղուցվայ փափագին, բաղձանքին գոհացում տալու տենչը իրագործելու։ Այս պարագայում ևս գետաշէնցիք նրանց երես չեն տալիս։ Ադիգեօղլօվները վերջապէս սահմանափակութեան ժամանակ գանձարանի դէմ վէճ են յայտնում, և այդ վէճը վերջի վերջոյ շնորհիւ գետաշէնցիների քաջարի և վճռական աշխատութեան՝ գանձարանի օգտին է վերջանում։

1870 թ. Բարձրագոյն հրովարտակով պարգև են ստանում գաղտնի խորհրդականներ իշխ. Բագրատիոն Մուխրանսկին 2500 դես., Զելեաեվը՝ 2000 դես. և պետական խորհրդական Մաքսիմօվիչը՝ 1000 դես. հող։ Կայսերական այս ողորմածութիւնը հրատարակվելուց յետոյ, կարիորութիւն, պահանջ է զգացվում ազատ հողեր որոնելու վերոյիշեալ պարոններին բաւարարութիւն տալու համար։ Այդ հողերը սկսում են որոնել Ղազախի և Գանձակի գաւառներում։ Իշխան Բագրատիոն Մուխրանսկին իր բաժին 2500 դես. ստանում է Ղազախի գաւառում, Զելեաեվը և Մաքսիմօվիչը Գանձակի գաւառում։ Բայց մինչև այդ սկսում են իրար գլխի տալ այն հողերը, որ երկար ու ձիգ տարիներ շարունակ արքունական գիւղացիների տիրապետութեան տակ է գտնվում։

Այստեղից հարց է ծագում Ղազախի և Գանձակի գաւառների գիւղացիների ձեռքում գտնվող հողերը չափել, կարգի բերել և տեսնել, թէ նրանց կանոնաւոր չափով հողաբաժին տալուց յետոյ՝ որքանով և ինչ քանակութեամբ հողեր են աւելանում, որ աւելորդ մնացած հողերից կարելի լինի բաւարարութիւն տալ ըստ բարձրագոյն հրամանի։

1873 թիւ կամերալի հաշուով՝ Գետաշէն գիւղը բաղկանում է 240 տուն բնակիչներից։ Այն ժամանակվայ փոխարքայ Միխայիլ Նիկոլայևիչի կարգադրութեամբ գետաշէնցիներին, սահմանված օրէնքների համաձայն, հողաբաժին (նադէլ) են տալիս 240 տան վրա՝ թէ Գէրան «չէլաբերդերից» և թէ լեռնային հողերից։ Այսպիսով գետաշէնցիք 8,228 դես. 2191 սաժէն Գէրան-երի տափարակ Ջրաբերի հողից ստանում են միայն 2250 դես., իսկ լեռնային 1,761 դեսեատինից 810,23 դեսեատին. իսկ ձմեռվայ արօտատեղից—«հեթաղ-երի»—մնում է նրանց տիրապետութեան տակ անփոփոխ, մինչև 29 յուլիսի 1884 թիւ օրէնքների գործադրութիւնը։ Մնացած Գէրան-երի հողից 200 դես. ամենապարտ տեղը՝ յանձնվում է գաղտնի խորհրդական Զելեաեվին 1873 թ.։

Այդ օրվանից այդ հողը դուրս է գալիս գետաշէնցիների տիրապետութիւնից։ Այստեղից հէնց գետաշէնցիների բաղդի ստղը թեքվում է և նրանց կացութիւնը սոսկալի դրութիւն ստանում։

1886 թիւ գերդաստանային ցուցակագրով գիւղը բաղկանում է 500 ծխից և վերջապէս 1911 թ. փետրվարի 12-ին բնակիչների թիւը հասնում է մինչև 650 ծխի՝ 3551 հոգի բնակիչներով. իսկ հողի քանակը դարձեալ մնում է անփոփոխ։ Բոլոր հողը բաժանելով տան վրա, իւրաքանչիւր տան բաժին կը հասնի 4,82 դեսեատին, իւրաքանչիւր հոգուն 0,71 դես.։ Բայց ի նկատի ունենալով, որ ամբողջ գետինը միանգամից չի կարելի հերիւ-ցանել, ներկայումս ընդունված գիւղատնտեսական պայմաններում, այլ ամենաշատը կիսով չափ, շատ անգամ երեքից մի բաժինը, այն ժամանակ առաջին դէպքում իւրաքանչիւր տան տարեկան վարելահող կը հասնի 2,41 դես., մի հոգուն՝ 0,36 դես., երկրորդ դէպքում՝ աւելի պակաս։

Այսպիսի մի սոսկալի կացութեան մէջ գտնվելով Գետաշէնի ժողովուրդը՝ անընդհատ օգտվելիս է եղել 2000 դես. հողից, որը աբեան գնով է պաշտպանել Ադիգեօղլօվների յափշտակութիւնից, ինչպէս մինչև Զելեաեվին պարգևելը, նոյնպէս վերջինի օրով, սկսած 1873 թ. մինչև այդ գետինը բժշկապետ

խակ. պետ. խորհրդական Մ. Ս. Շահպարոնեանի ձեռքն անցնելը, որից յետոյ դարձեալ շարունակել են օգտվել այդ հողից Շահպարոնեանի համաձայնութեամբ, վճարելով նրան տարեկան $^1/_{10}$, $^1/_{20}$ ու զանազան պայմաններով արդիւնք հունձից։

Գեղաշէն գիւղի ժողովուրդը այսպիսի ծանր պայմաններում խորապէս զգալով իր անմխիթար, անել դրութիւնը և այն, որ տարէ-ցտարի կանքի և գոյութեան խնդրի պայմանները աւելի և աւելի բարդանում, ծանրանում են, վճռում է 2000 դես. գետինը գնել իսկական պետ. խորհրդ. Մ. Ս. Շահպարոնեանից։ Մ. Ե.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Բաթումից հեռագրում են, որ փոխարքան ճանապարհին յոգնածութիւն չը զգաց։ Տրամադրութիւնը բաւականին առոյգ է։ Ախորժակը լաւ է։

◆ Երէկ առաւօտ Թիֆլիսի թեմի առաջնորդ Մեսրոպ եպիսկոպոսը այցելեց III աղայոց գիմնազիան և ներկայ եղաւ կրօնի դասաւանդութեան։

◆ Ապրիլի 1-ին, ցերեկվայ ժամը 12-ին Թիֆլիսի 2-րդ հաշտարար դատարանում սկսվեց քաղաքային դումայի ձայնատուր Սուլթանէրիձէի գործը, որ կապ ունի քաղաքային սպանդանոցի հարցի հետ։ Սուլթանէրիձէն մեղադրում էր սպանդանոցը կառուցանող ինժեներ Օհանջանեանին և կապալառու Վախնեանակիին՝ իբրև Սուլթանէրիձէին կաշառակերութեան մէջ մեղադրելուն համար։ Դատում էր հաշտ. դատաւորի օգնական Սօկոլովը։ Սուլթանէրիձէի հաւատարմատարներն էին Զելինսկի և Մաչավարիանի, իսկ մեղադրվողներին պաշտպանում էր երդ.-հաւատարմատար Գրուզենբերգը։ Դատարանի դահլիճի մուտքը տոմսերով էր։ Իբրև վկայ այդ գործում կանչված էր ի թիւս այլոց և քաղաքագլուխ Ալ. Խատիսեան, որ երկար համոզիչ ճառով հանդէս եկաւ ի պաշտպանութիւն մեղադրվողների։ Մեղադրող վկաները Խատիսեանի ցուցումներից յետոյ հրաժարվեցին Օհանջանեանին մեղադրելուց, յայտնելով թէ մեղադրանքը պէտք է ուղղել ուրիշ հասցէով։ Գիշերվայ ժամը 1-ին դատաւորը գործը յայտարարեց ընդմիջում դադարեցված։

◆ Բժ. Խատամանեանի թաղումը քաղաքի հաշվով տեղի կունենայ այսօր։

◆ Այս շաբաթվայ վերջում Արտիստական Ընկերութեան համերգային դահլիճում բացվում է բժ. Բլումէնտալի թոքախտային ցուցանդէսը, որ բաց կը լինի ամեն օր ժամը 10—6, բացի Զատիկ օրից և աւագ շաբաթից։ Ցուցանդէսը տևելու է մինչև Յունիսի կիրակին։

◆ Թիֆլիսի վաճառականական բանկի տնօրէնները բանկի բացման նախական աշխատանքների մէջ են։ Գլխաւոր խնդիրը կայանում է բանկի կառավարիչ ընտրելու մէջ։ Ցարմար թեկնածուներ մինչև այժմ համարվում են Մազմանեան, Տէր-Զաքարեան, Բերբերեան, Դօլուխանեան և Խուդաբեան, որոնցից և լինելու է ընտրութիւնը։ Բանկի գործունէութիւնը հաւանօրէն մայիսից շուտ չէ սկսվի։

◆ Քաղաքային վարչութեան ծառայողների խնայողական գանձարանը 1912 թ. զուտ օգուտ է ունեցել 2,740 ր.։

◆ Վաղը քաղաքային կենտրոնական բուժարանում կը կատարվի հոգեհանգիստ Ա. Լէքսանդր II Կայսրի մահվան տարեդարձի առիթով։

◆ Քաղաքային դուման որոշեց Ալէքսանդրեան հիւանդանոցի սենեակներից մէկը անուանել հանգուցեալ բժ. Խատամանեանի անունով, իսկ թաղման համար յատկացնել 600 ր.։ Քաղաքագլուխ Խատիսեան ընորոշեց հանգուցեալի արդիւնաւէտ գործունէութիւնը։ Հանգուցեալի դագաղի վրա կը դրվի պսակ քաղաքի կողմից։ Դումայի հանգուցեալի յիշատակը յարգեց ոտքի կանգնելով։

◆ Որովհետև Դուշէթի գաւառապետը տեղեկացնում է թէ գետերը վարարել են, կարգադրված է Թիֆլիսում պատրաստի պահել լուղորդութեան և ջրահեղձների փրկելու բոլոր միջոցները ու պարագաները։

◆ Դամիա գիւղի (Թիֆլիսի նահանգ) հայ հասարակութիւնն իր շնորհակալութիւնն է յայտնում «Մշակին» համակրող այն մի խումբ ասատրախանցիներին, որոնք ներկայ տարվայ ընթացքում մի օրինակ «Մշակ»-ին նուիրել յիշեալ գիւղի հասարակութեանը։

◆ Սացանք «Աղբիւր» մանկական ամսագրի № 3-ը (մարտ)։ Ամսագրի ներկայ համարը մեծ մասամբ նուիրված է Բօմանօվների Արքայական Տան 300-ամեայ յոբելեանին և զարդարված է Կայսերական Տան անցեալ թագակիրների, այժմեան Թագաւոր-Կայսրի, Թագուհի-Կայսրուհիների և Գահաժառանգի նկարներով։ Յօդուածների շարքում աչքի է ընկնում Զ. Տ.-Գ.-ի «Բօմանօվների թագաւորող առնը» խորագրով յօդուածը։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂ ԱՐ.

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԿԱՆԱՆՑ ՀԱՐՑԻ ՄԱՍԻՆ

Երկուշաբթի, ապրիլի 1-ին, կրուժօկի դահլիճում կայացաւ տիկին Սօֆիա Դանիէլբէկի ռուսերէն դասախօսութիւնը «Կինը և կանանց հարցը» թեմայով։

Հաւաքվել էր ունկնդիրների բաւական մեծ բազմութիւն։

Իր դասախօսութեամբ տիկինը ցոյց տըւեց, որ 1) քաջ հմուտ է ռուսերէնին, 2) պերճախօս է, 3) գիտէ լաւ և սիստեմով մշակել նիւթը, 4) անպայման օժտված է հռետորական և ատենախօսական յատկութիւններով, 5) ունի ուժեղ և համոզեցուցիչ արգումենտացիա և 6) անպայման կուսակից է կանանց էմանսիպացիայի և իրաւահաւասարական պրինցիպներին։

Դասախօսութիւնը բաժանված էր երկու մասի։ Առաջին մասում դասախօսը համառօտ կերպով տուեց կնոջ պատմութիւնը, ապա բացատրեց ազատագրական էպօխաների—Ամերիկայի, Ֆրանսիական յեղափոխութեան, ռուսաց ազատագրական շարժման—ազդեցութիւնը կանանց հարցի ծագման, արծարծման և զարգացման վրա. կատարեց մի տեսութիւն, թէ ինչ դրութեան մէջ է գտնվում կանանց հարցը ներկայումս Հիւսիսային Ամերիկայում, աւստրալիական դաշնակցական երկիրների մէջ, Նորվէգիայում, Ֆինլանդիայում և Ռուսաստանում։ Մասնաւորապէս կանգ առաւ ռուս կնոջ զարգացման պատմութեան և կեանքի մէջ նրա խաղացած դերի վրա, բացատրելով նաև կանանց հարցի շարժումը Ռուսաստանում և Պետական Դումայի ու Խորհրդի վերաբերմունքը դէպի այդ շարժումը։

Երկրորդ մասում դասախօսը բացատրեց կանանց հարցի ծագման զրգռապատճառները, էթիքական և սոցիալ-մտաւորական փակօրները, կնոջ մասնակցութիւնը երկրի արդիւնաբերական գործունէութեան մէջ, կանանց աշխատանքի վատ վարձատրութիւնը, ինքնուրոյն աշխատանքով ապրող կանանց թիւը, պրօֆէսիաների ազատութեան համար մղած պայքարը։

Ապա նա անցաւ քննելու այն թէզիսները, որ կանանց է ներսիպացիայի հակառակորդները առաջ են մղում, և հերքելու նրանց առարկութիւնները։ Խօսեց ժամանակակից ամուսնութեան և նրա քայքայման մասին, բացատրեց կնոջ դերը ընտանիքի մէջ և անից դուրս, ցոյց տուեց, որ կինը իր խելքով, իր ընդունակութիւններով ամենևին յետ չէ մնում տղամարդից, և վերջում ջերմ կոչ արեց տղամարդկանց չընդդիմանալ կնոջ ազատագրութեան, քանի որ վաղ թէ ուշ կինը ձեռք է բերելու քաղաքական և քաղաքացիական իրաւունքներ և ազատութիւն՝ հաւասարապէս տղամարդկանց հետ։

Դասախօս տիկինը վերջացրեց իր ատենաբանութիւնը բուռն ծափահարութիւնների մէջ, որոնց նա, իրաւամբ, արժանի էր իր խնամքով մշակված և գեղեցիկ դասախօսութեան համար։ Հ. Ա.

ԹԱՏՐՕՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Հայոց Թատրոն

Երկուշաբթի, ապրիլի 1-ին մի խումբ հայ թատերասէրների մասնակցութեամբ, Վրաց Ազնուականների թատրոնում խաղացվեց Ց. Մալխասեանի «Միլեր» դրաման 3 գործ.։

Դրամայի խիստ պահանջներով, ի հարկէ, չէնք կարող մօտենալ Մալխասեանի պիէսին, որովհետև նրա մէջ ստեղծագործական ոչինչ չը կայ։ Այլ նիւթը պատվում է գիւղական սովորական ու մշտական դէպքերից մէկի շուրջը, որ և վերջանում է իր բնական «զրամայով»։

Համառօտակի պիէսի բովանդակութիւնը այս է։ Մի հայ գիւղում բուն է դրել Բոթանջի Պետրոս աղա անունով մի վաշխառու, որ իր պանդոկատէր որդի Ղուկասի գործակցութեամբ՝ մի կատարեալ պատուհաս է ու ցեց գիւղացիների համար, ինչպէս առհասարակ բոլոր այդօրինակ բացասական տիպերը գաւառական իրականութեան մէջ։ Այդ գիւղում գտնվում է քաղաքից եկած դերձակ Ադամը իր կնոջ և Շամունէ անուն գեղեցիկ աղջկայ հետ, որ սիրում է մօր գիտութեամբ ու բարեացակամ վերաբերմունքով գիւղական ուսուցիչ Յովհաննէսին։ Վերջինս գիւղացիների մէջ ցոյց է տալիս կուլտուրական գործունէութիւն հէնց Շամունէի և իր ընկեր Շահէնի աջակցութեամբ։ Օրինակ՝ գիւղում նա հիմք է դնում աղայոց ու օրիորդաց վարժարանների, օգտակար գիտելիքներ է տարածում շինականների շրջանում, ըմբռնել է տալիս վերջիններիս կեղեքողների իսկական պատկերը և այլն։ Բնականաբար այդ պէտք է առաջ բերէր Պետրոս աղայի բովանդակ դիմադրութիւնը, մանաւանդ որ նա մերժում է ստանում Շամունէին Ղուկասի համար կնութեան առնելու։ Պետրոս աղան սկզբում հաշտվում է իր հակառակորդներին արտաքսել Յովհաննէսին, իսկ վերջում, անպատուութիւնից յետոյ, վճռում է կաշառված ատաղձների ձեռքով սպանել տալ Յովհաննէսին և առնել Շամունէին։ Սակայն Յովհաննէսին համակրող այրի Փէփիկը, որ զոհ է եղած Ղուկասի վարմունքի, նոյնպէս վերջինից դժգոհ Մուքանի հետ նախազգուշացնում Յովհաննէսին, որի վրա ատաղձների արձակած գնդակները վրիպում են. իսկ Շամունէի առանգութեան ժամանակ Յովհաննէսը ընկնում է իր ընկերների հետ ատաղձների ետևից և կարողանում է փրկել նրան։ Հրացանաձգութեան միջոցին սպանվում է Շամունէի մայրը։

Ահա և ամբողջ եղելութիւնը։ Այսօրինակ նկարագրութիւններ լի են մի շարք, գիւղական կեանքին մօտ, գրողների հեղինակութիւնների մէջ, ինչպէս օրինակ Ճուղուրեան քահ.-ի նկարագրութիւններում, հէնց իր՝ Ց. Մալխասեանի «Հօրոտ Մօրոտ» ընդհանուր խորագիրը կրող գրուածքներում։

Ըստ երևոյթին պիէսի հեղինակը ղատաղով է «դէպի գիւղ» վազեմի, կենտրոնաձիգ ընդունելու։

Պիէսը բեմադրութեան տեսակէտից դիտվում է անբնազրօսիկ հեռաքրքրութեամբ։

Մատնանշել պէտք է՝ 1) առաջին գործողութեան մէջ Պետրոս-աղան վերձակի ընտանիքում յայտնում է, թէ եկել է Շամունէին իր աղայի համար ուզելու, որովհետև կամենում է իր տանը ունենալ մի քաղաքավարի, վարվեցողութիւն գիտցող հարս, ի նկատի ունենալով որ նա շարունակ գործ ունի «նաչալնիկների, պրիստաների, եպիսկոպոսների նման մեծ-մեծ մարդկանց հետ»։ Իսկ պատկերի մէջ նոյն Պետրոս-աղան գիւղացիներից մինին ասում է, թէ Շամունէին հարս է ուզում մամիայն իր հակառակորդ Յովհաննէսի՝ այդ աղջկայ հետ ամուսնանալը արգելելու նպատակով։ Ի՞նչպէս համաձայնեցնել այս հակասութիւնը։ 2) Երկրորդ գործողութեան մէջ Փէփիկի՝ Ղուկասի պանդոկ գալու տեսարանը, մեր կարծիքով, արգասիք չէ իրերի բնական ընթացքի։ Եթէ հեղինակը դրանով կամենում է որոշ պատկերացնել Ղուկասի նամարդ վարմունքը, որ սկզբում Փէփիկին լլկել, գայթակղեցրել է, իսկ յետոյ բոլորովին բարձի-թոզի արել, այդ արդէն պարզվում է 1-ին գործողութեան մէջ նոյն Փէփիկի պատմածից, երբ նա Շամունէի մօրը՝ Եսթերին համոզում է չը տալ իր աղջիկը Ղուկասի նման հրէշին։ 3) Մուքայի Ղուկասից՝ թղթախաղի ժամանակ շատ փոքր մէջադէպի պատճառով՝ երես դարձնելը և մխանգամից Յովհաննէսին նուիրվելը արհեստական է թւում։ Սովորական դէպքերում այդ տեսակ մէջադէպերը հարթվում են գիւղական կեանքում։ Բայց Մալխասեանը կանխամտածված է վարվել։ սակայն Մուքանի դերը նա կարող է ազատ կերպով տալ Շահէնին, որ թէև հմտախոհ է Յովհաննէսին, բայց որի անձնուիրութիւնը Յովհաննէսի վերաբերութեամբ չէ երևում գործողութեամբ։

Խաղը ընդհանուր առմամբ անցաւ սահուն։

Թատրոնում բաւականաչափ հասարակութիւն կար։ Ես.

Դրամա

Տիկ. Ա. Ա. Պասխալովա երկուշաբթի երեկոյեան, ապրիլի 1-ին, իր բենեֆիսին դրել էր Ա. Դիւմայի թէև հնացած, սակայն իր բեմական հետաքրքրութիւնը դեռ ևս պահպանած «Կամելիաներով տիկին» դրաման։

Գուցէ հէնց պիէսայի հնացած ու հանրածանօթ լինելն էր պատճառը, որ այդ երեկոյ թատրոնը կիսով չափ դատարկ էր։

Դրամայի կենտրոնական երկու գլխաւոր դերերը ստանձնել էին Ա. Պասխալովա (Մարգարիտա Գոտիէ) և Միլսոլավսկի (Արման Դիւվալ)։

Պասխալովա բեմի վրա երևալուն պէս հասարակութիւնը ընդունեց նրան բուռն և երկարատև ծափահարութեամբ ու գոչոցներ թէրթիկների և պատկերների անձրևով։

Առաջին երկու գործողութեան ընթացքում Պասխալովայի խաղի մէջ նկատելի էր գունատութիւն և սանձված դերին ոչ համապատասխան տոն։ Սակայն, երրորդ գործողութիւնից սկսած՝ նա մտաւ իր դերի հոգեբանութեան մէջ և իրան յատուկ տաղանդով հանդէս բերեց բեմի վրա Մարգարիտայի ամբողջացրած տիպը նրա հոգեկան աշխարհի բոլոր յուզումներով ու վերապրումներով։

Պասխալովային միանգամայն համապատասխան խաղընկեր էր Միլսոլավսկի, որը իր խաղի ատիճանական զարգացումով ստեղծեց Արմանի տիպը՝ հանդերձ նրա ուժգին սիրոյ, խանդի և զայրոյթի ու ցասման բոլոր յատկանիշներով։

Թէ Պասխալովա և թէ Միլսոլավսկի արժանացան երկարատև ծափերի։ Առաջինը ստացաւ բազմաթիւ ծաղիկեղոջներ ու ծաղկեպսակներ, նաև մի գորգ ընծայ։

Մնացած դերախաղարները՝ Մելնիկովա, Կուզնեցովա, Բօրիսով, Բարատով և այլն՝ իրանց խաղով նպաստեցին անսամբլի աջողութեանը։ Х.

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

◆ Դիպլոմատիական շրջաններում հաստատում են, որ այս օրերում հաշտութիւն կը տորադրվի Թրիւքքիայի և դաշնակիցների միջև, որից յետոյ Սալոնիկում գումարվելու են միապետականները՝ ապագայ քաղաքականութիւնը ձևակերպելու համար։

◆ «Echo de Paris»-ն հաղորդում է, որ Վիէննայի և Պետերբուրգի միջև նամակագրութիւն է տեղի ունենում։ Վիէննայից գրում են, որ Ռուսաստանը այլ ևս գործ չունի Բալկաններում, մինչդեռ Պետերբուրգը պատասխանում է, թէ Ռուսաստանը երբեք անուշադիր չի թողնի բալկանեան պատօնները։

◆ Զինուորական Նիկոլայ թագաւորը «Веч. Время»-ի խմբագիր Վ. Սուվորինին պարգևեց երրորդ աստիճանի Դանիէլի շքադրամ։

◆ Թիւրք մինիստրներից մինը յայտնեց «Н. В.»-ի թղթակցին. «Մենք երերվում ենք եռապետական համաձայնութեան և եռապետական դաշնակցութեան միջև։ Դրա շնորհիւ մեր գործերը վատ էին գնում։ Թիւրքիան վերջնականապէս երես դարձրեց եռապետական համաձայնութիւնից և միացաւ դաշնակցութեանը, որ խոստացել է հաշտութիւնը կնքել տալ նպաստաւոր պայմաններով։ Ռուսաստանից մենք ոչ մի սպասելիք չունենք։ Ապացոյց կարող են ծառայել Ռուսաստանում կատարվող պան-սլաւօնական ցոյցերը։ Թիւրքիայի և եռապետական դաշնակցութեան միջև կապված է միութիւն եռապետական համաձայնութեան և Ռուսաստանի դէմ»։

◆ Ապրիլի 20-ին Բերլինում տեղի է ունենալու ֆրանսիական և գերմանական ներկայացուցիչների կոնֆերէնցիան՝ ամրապնդելու համար երկու երկիրների միջև բարի յարաբերութիւններ։

◆ Ռուսաստանը և Անգլիան պաշտպանում կառավարութիւնից պահանջեցին չը մասնակցել այն 400,000 ֆունտ ստերլինգի ծախսմանը, որ յիշեալ երկու կառավարութիւնները տալու են իբրև աւանս։ Այդ գումարը լինելու է Մօրոնարի իշխանութեան տակ։ Պարսից կաբինետը հրաժարական տուաւ։

◆ Ներքին գործերի մինիստրի կարգադրութեամբ արգելված է Ռուսաստանում տոնել Վիէննայում լոյս տեսնող «Arbeiter Zeitung» լրագիրը։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

(ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՀԵՌ. ԳՈՐԾ.)

1 ապրիլի

ԲՈՒԽԱՐԻՍՏ։ Հրդեհը ոչնչացրեց փայտի պահեստները։ Վնասը 1½ միլիոն ֆրանկ է։

ՀՌՕՄ։ Գիշերս պապի առողջութեան մէջ նկատվեց բարելաւումն։ Ցերեկով ջերմը չը կրկնվեց։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Մարտի 30-ին Կայսրին բաղդ ունեցան ներկայանալ հօֆմէյստէր Զարիկովը և Կ. Պօլսի ռուսական հնագիտական ինստիտուտի վերատեսուչ Ուսպէնսկին։

ԼՎՕՎ։ Կայացան լեհական երկու միտինգ, մինը ընտրողական նախագծի դէմ, միւսը՝ յօգուտ։ Երկու խմբերը ընդհարվեցին, որի ժամանակ լեհական երկու լրագիրների խմբագրատները քարուքանդ եղան։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Ե. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Նէվրալգիա եւ գլխացաւ

Ես բժշկվեցի շնորհիւ ձրի դեղատոմսի։

Առողջութեան համաւարար։ Հաղորդում եմ այս դեղատոմսը ի գիտութիւն ընդհանուրի։ Նա բուժել է ինձ, և ես շատ ուրախ կը լինեմ, եթէ նրանից օգտվին և այլ տառապողներ։ Մօտակայ դեղատնից կամ դեղավաճառանոցից խնդրէք 60 գրամ Նէֆալգէ-Սիաբ 12 տաբլէտկանոցներում։ Ընդունէք 2 տաբլէտկա, որը իսկոյն կը թեթևացնէ 2եր ցաւերը, իսկ գրան ից յետոյ ընդունեք մի-մի տաբլէտկա իւրաքանչիւր ժամը մի անգամ, մինչև որ կատարելապէս առողջանաք։ Ես տպված էի այդօրինակ շտապողական բժշկութեամբ, սակայն իմ բժիշկը ինձ ասաց, որ այդ դեղատոմսը կազմված է նշյալին հիւանդութիւնների յայտնի մի մասնագէտի կողմից։ Այդ դեղը անփոխարինելի է ինֆլուէնցայի, ռեվմատիզմի և գլխացաւի ժամանակ։ Միևնոյն ժամանակ նա բոլորովին անվնաս է։

(Ц. 51750—№ 4)

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՄՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 թ.
(Կուկիա, Վօրոնցօվի արձանի հանդէպ)
Ա.մեն օր, բացի կիրակի օրերից
ԱՌԱՐՕՏՆԵՐԸ
«606»-ի եւ «914»-ի ներսրսկում բժշկական խորհրդակցութեամբ՝ 11—12 ժ.
Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան վնասներական (սիֆիլիս) հ.։
Բ. Գ. ԱԶԱՍԱՐԵԱՆ—1—2 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.։
Կ. Մ. ՀԻՆՕՎԱՆԻ—9½—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային։
Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան՝ կանանց և երեխայոց հ.։
Ն. Տ. ՄՈՒՐԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.։
Մ Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վնասական վիրաբուժութեան և միզասեռ. հ.։
Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։
ԿՈՆ-ԲԱԹԷԶԿ ՅԵՐ.-ԴԱՒԹԵԱՆ—12—1 ժ. մանկաբարձութիւն և կանանց հիւ.։
ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ՝
Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—6—7 ժ.։
ԿՈՆ ԲԱԹԷԶԿ Օ. Վ. ԴԷԼՎՍՈՑԱՆ-ԷՆԳԵԼ—6—7 ժ մանկաբարձութիւն, կանանց և երեխայոց հիւ.։
Վճարը 50 կ.։ Զբաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կոնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ
1. 0—39

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ
(Զմերային երթևեկութիւն)
Ժամերը նշանակված են Թիֆլիսի ժամանակով)
ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է
ԲԱԳՈՒ.—Արաց գնացքը № 2—10 ժ. 12 ր. առ., հասնում է Աղստաֆա 12 ժ. 30 ր., Գանձակ 2 ժ. 55 ր., Ելախ 4 ժ. 26 ր., Հաջի-Կաբուլ 8 ժ. եր., Բաքու 11 ժ. 8 ր. գիշ.։ Պօստաստ գնացքը № 4—12 ժ. 36 ր. գիշ., հասնում է Աղստաֆա 3 ժ. 30 ր. գիշ., Գանձակ 6 ժ. 41 ր. առ., Ելախ 8 ժ. 38 ր. առ., Հաջի-Կաբուլ 1 ժ. 13 ր. ցերեկ., Բաքու 5 ժ. 36 ր. ցերեկ.։ Մարդատար գնացքը № 6—6 ժ. 31 ր. եր., հասնում է Աղստաֆա 8 ժ. 51 ր. եր., Գանձակ 11 ժ. 20 ր. գիշ., Ելախ 12 ժ. 56 ր. գիշ.։ Հաջի-Կաբուլ 4 ժ. 40 ր. գիշ., Բաքու 7 ժ. 53 ր. առ.։ Խառն գնացքը № 106 (Մարդատարի արագութեամբ ապրանքների համար)—5 ժ. 53 ր. գիշ., հասնում է Աղստաֆա 10 ժ. առ., Գանձակ 2 ժ. 31 ր. ցերեկ., Ելախ 5 ժ. 45 ր. ցերեկ., Հաջի-Կաբուլ 12 ժ. 29 ր. գիշ., Բաքու 6 ժ. 54 ր. առ.։
ԲԱԹՈՒՄ.—Մարդատար գնացքը № 11—10 ժ. 3 ր. գիշ., հասնում է Միխայլօվո 1 ժ. 58 ր. գիշ., Բաթում 10 ժ. 21 ր. առ.։ Պօստաստ գնացքը № 2—9 ժ. 50 ր. առ., հասնում է Միխայլօվո 1 ժ. 55 ր. ցերեկ., Բաթում 11 ժ. 7 ր. գիշ.։ Մարդատար գնացքը № 5—4 ժամ 38 ր. ցերեկվայ հասնում է Միխայլօվո 8 ժ. 44 ր. եր., Բաթում 5 ժ. 56 ր. գիշ.։ Խառն գնացքը № 107 (մարդատարի արագութեամբ ապրանքների համար)—4 ժ. 20 ր. գիշ., հասնում է Միխայլօվո 10 ժ. 10 ր. առաւ., Բաթում 12 ժ. 26 ր. գիշ.։
ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆ.—Պօստաստ գնացքը № 4/3—1 ժ. 11 ր. գիշ., հասնում է Ղարաքիլիսա 8 ժ. 30 ր. առ., Ալէքսանդրօպոլ 12 ժ. 7 ր. ցերեկ., Էջմիածին 5 ժ. 22 ր. ցերեկ., Ուլուխանլու 5 ժ. 49 ր. ցերեկ (առանց երևան մտնելու), Նախիջևան 10 ժ. 15 ր. եր., Ջուլֆա 11 ժ. 40 ր. գիշ.։ Մարդ.-ապրանքատար գնացքը № 8/79 (միայն II և III կարգի վագոններով)—1 ժ. 6 ր. ցերեկ., հասնում է Ղարաքիլիսա 8 ժ. 23 ր. եր., Ալէքսանդրօպոլ 12 ժ. գիշ., Էջմիածին 6 ժ. 29 ր. գիշ., Ուլուխանլու 6 ժ. 11 ր. առ., Երևան 5 ժ. 51 ր. առաւ.։ Մարդատար-ապրանքատար գնացքը № 6/5—8 ժ. 10 ր. եր., հասնում է Ղարաքիլիսա 3 ժ. 37 ր. գիշ., Ալէքսանդրօպոլ 7 ժ. 14 ր., առ., Կարս 10 ժ. 48 ր. առ.։
ԲՕՐԺՕՄ.—Մարդատար գնացքը № 95/10—3 ժ. 17 ր. ցերեկ., հասնում է Բօրի 5 ժ. 57 ր. ցերեկ., Բօրժոմ 9 ժ. 13 ր. եր.։
ԹԻՖԼԻՍ Է ՀԱՄՆՈՒՄ
ԲԱԳՈՒԻՑ.—Արաց գնացքը № 1—9 ժ. 10 ր. եր. Պօստաստ գնացքը № 3—9 ժ. առ.։ Մարդատար գնացքը № 5—3 ժ. 46 ր. ցերեկ.։ Խառն գնացքը № 107—3 ժ. 8 ր. գիշ.։
ԲԱԹՈՒՄԻՑ.—Արաց գնացքը № 12—8 ժ. 50 ր. առ., Պօստաստ գնացքը № 4—11 ժ. 32 ր. գիշ.։ Մարդատար գնացքը № 6—5 ժ. 15 ր. ցերեկ.։ Խառն գնացքը № 106—5 ժ. 15 ր. գիշ.։
ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆԻՑ.—Պօստաստ գնացքը №40,3—8 ժ.առ.։ Մարդ.-ապրանքատար գնացքը № 6К./5—1 ժ. 28 ր. ցերեկ.։ Մարդ.-ապրանքատար գնացքը № 89/7—5 ժ. 28 ր. ցերեկ.։
ԲՕՐԺՕՄԻՑ.—Մարդատար գնացքը № 9/10В—11 ժ. 22 ր. առ.։

ԲԺԻՇԿ
Ա. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ
Մասնագէտ սիֆիլիս, միզասեռական, վենեռական և կաշուի հիւանդութիւնների։ Էլեկտրաբուժարան։
Ընդունե- (12½—2 ժ. ցերեկվայ։
լութիւնը (5—7 ժ. երեկոյեան։
ամեն օր (Կանանց համար՝ 2—3 ժ. ցեր.
Սօլոլակ, Բէրուտօվսկայա, № 33 (անկիւն Պաս կէվի փողոցի)։ Տէլէֆօն № 1175.
(Տ. Կ.) 377. 100—82

ՏՕՆԵՐԻ ԱՌԻԹՈՎ ՀԱՅ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԻՆ
◆ ԳԵՂԵՑԻԿ ՆՈՒԷՐ ◆
ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ԱՅԲՈՒԲԵՆԱՐԱՆ
ԿՈՒԲԻԿՆԵՐ
Ցարմար թէ սովորելու և թէ խաղալու համար։
Գինն է 1 ր. 50 կոպ.։
Դիմել՝ Թիֆլիս, «Գուտտենբերգ» գրավաճառանոցը։

ՆՈՅՆ ՏԵՂԸ ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ ԵՆ ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ԳՐՔՈՅԿՆԵՐ։ Մանկական գրքերի ցուցակը առանձին տրված է. ցանկացողներին ուղարկվում է ձրի։
օ. մ. 258. 2—1

(М. 147685) 15—1

ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ, ՎԱՐԺՈՒՀԻՆԵՐԻ և ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐԻ ՍՊԱՍԱՒՈՐՆԵՐԻ
ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ
Ա.ԶԳԻՍ ՎԵՀ. ՀԱՅՐԱՊԵՏԸ բարեհաճել է թոյլատրել ինձ քանալ Բաքու քաղաքում հայկական ձայնագրութեան և հոգևոր երգեցողութեան դպրոց իմ ներկայացրած ծրագրի համաձայն։ ՆՊԱՏԱԿ. 1) Ուսուցանել հայկական ձայնագրութեան արուեստը և ամբողջ մեր ՈՒԹ ձայն շարարականները և հոգևոր երգեցողութիւնը։ 2) Մ. Եկմալեանի ներդաշնակած քառաձայն պատարագի երգեցողութիւնը։ 3) Կազմել երկսեռ քառաձայն երգեցիկ խումբ և նախապատրաստել հմուտ և կարող երկսեռ խմբապետներ գաւառական հայոց եկեղեցիների և դպրոցների համար։ Լիակատար տեղեկութիւնների համար գաւառներից պէտք է դիմել ինձ, պօստային 2 հատ 7 կօպ. մարկայով այսպէս՝ Балаханы-Забратъ, д. Муса-бека, № 131, священнику Казаросу Овсепьянъ
ու.կ. 257. 3—1

Գոյքը Կրակից Փրկագործ Ապահովագրող Թիֆլիսի Ընկերութեան Վարչութիւնը սրանով տեղեկացնում է, որ 1912 թ. տարեկան հաշիւը՝ Ընկերութեան գործերի դրութեան մասին, դրքերի և գոգումենտների հետ միասին, կանոնագրի § 36-ի հիման վրա, ցուցադրված է Ընկ. Վարչութեան գրասենեակում՝ ապահովագրողների կողմից քննութեան առնելու համար։ 256. 1—1

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ Лорис-Меликовская улица, домъ казенный